

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Могилянська школа журналістики

Магістерська робота

Освітній ступінь — магістр

на тему: **«МЕДІЙНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОМЕМОРАЦІЇ ГОЛОКОСТУ
МЕМОРІАЛЬНИМ ЦЕНТРОМ ГОЛОКОСТУ “БАБИН ЯР”»**

Виконала: студентка 2-го курсу навчання,
спеціальності 061 Журналістика
Калита Анастасія Сергіївна

Керівниця Орлова Дарія Вадимівна,
РНД з масових комунікацій, ст. викладачка

Рецензент: _____

Магістерська робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 2021 р.

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. Комеморація Голокосту

1.1. Голокост в Україні

1.2. Концепції та дослідження Бабиного Яру та комеморації Голокосту

1.3. Створення Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

РОЗДІЛ II. Теоретична база дослідження

2.1. Фреймінг як основна теорія для осмислення медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

2.2. Кодування та декодування як інструмент аналізу сприйняття інформаційних повідомлень

РОЗДІЛ III. Методологія дослідження

3.1. Контент-аналіз інформаційних повідомлень проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

3.2. Семіологічний аналіз як підсилюючий метод дослідження

3.3 Емпіричний масив дослідження та етапи роботи

РОЗДІЛ IV. Результати дослідження

4.1. Медійний аспект та хронологія подій довкола Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

4.2. Результати контент-аналізу медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

4.3. Семіологічний аналіз медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Місце Бабиного Яру можна розглядати з різних перспектив і кожна з них несе в собі широке поле для досліджень. Та, на мою думку, одним із основних можна назвати — яке комеморативне розкриття дає таким місцям як Бабин Яр та чи інша країна. Саме тому в цій роботі я хочу зупинитися на медійній репрезентації Голокосту Меморіальним центром Голокосту «Бабин Яр».

У питаннях комеморації важливими й актуальними залишаються питання як культурного продукту та пам'яті, так і їхніх концептуальних та прикладних аспектах [85]. У контексті центру мені видається важливим говорити про те, як медійно осмислюється комеморація Голокосту через медійну репрезентацію проєктів та дискусій довкола центру Голокосту «Бабин Яр», та дослідити, які методи журналісти застосовують для цього. Бабин Яр стосується, перш за все, питання історичної травми, та займає місце не лише в політиці пам'яті в Україні, а й в усьому світі.

На мою думку, аналізувати та вивчати тему доцільно не лише з об'єктивних категорій, але й суб'єктивних, що і продемонстровано в моєму аналізі. За допомогою контент-аналізу та семіологічного аналізу мені вдалося оприаявити появу нових фреймів. Окремі в розділі з детальними описами ситуації щодо контексту ситуації навколо Меморіального центру додають розуміння в тому, що хронологічного відбувалося та як розвивалися дискусії навколо появи в центрі російського режисера Іллі Хржановського в якості художнього керівника.

Темою дослідження було обрано медійну репрезентацію Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

Важливість дослідження полягає у з'ясуванні найбільш уживаних фреймів, які формують медіа, та виявленні методів, які вони при цьому застосовують, у новинах, інтерв'ю, колонках, аналітичних матеріалах тощо. Крім того, дослідження навколо Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

на сьогоднішній день знаходяться на етапі створення та структурування, тому моя робота — одна з тих, що частково допомагає прискорити цей процес.

Об'єктом дослідження стала медійна репрезентація Голокосту, а **предметом** — особливості медійного висвітлення проєктів Меморіального центру «Бабин Яр».

Дослідницьке питання полягає в тому, як медіа репрезентують проблему комеморації Голокосту.

Після формулювання питання я виокремила наступні **задачі** — з'ясувати, які фрейми, слова та зображення медіа найчастіше використовують у питаннях репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», та наскільки видимим стає навмисне створення зв'язків методів у створенні фільму ДАУ і меморіалу Іллею Хржановським.

Робота складається з чотирьох розділів, вступу та висновків. I розділ — дає визначення питанню комеморації Голокосту, короткий історичний екскурс Голокосту в Україні та визначає основні концепції та дослідження Бабиного Яру та комеморації Голокосту. Останній підрозділ I розділу розповідає про історію створення Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр». II розділ присвячено теоретичній базі дослідження — застосуванню фреймінгу як основної теорії для осмислення медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», а також визначенню теорії кодування та декодування як додаткового інструменту аналізу сприйняття інформаційних повідомлень. III розділ — про методологію дослідження: контент-аналіз інформаційних повідомлень проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» та семіологічний аналіз як підсилюючий метод дослідження, а в IV — я надаю результати контент-аналізу медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» та семіологічного аналізу.

РОЗДІЛ I. Комеморація Голокосту

1.1. Голокост в Україні

Голокост, з англійської мови можна перекласти як «повне знищення» чи «всеспалення», або як його ще називають — війною проти євреїв [7]. Він тривав з 1933 до 1945 років, і за цей час у світі загинули мільйони євреїв. Україна посіла не останнє місце на карті знищення єврейського народу.

Географія трагедії охоплює Київ, Білу Церкву, Харків, Миколаїв, Львів, Луцьк, Житомир та інші місця, де було вбито близько 1 000 000 євреїв [26]. Одним з ключових місць у Києві стало урочище Бабин Яр, в якому з 1941 по 1943 масово розстрілювали мирне населення, серед якого були не лише євреї. Ключовим місяцем трагічних подій став вересень 1941 року, коли за буквально за лічені дні знищили приблизно 40 000 євреїв [8]. Конкретні місця цих убивств для нас досі означені територією парку біля метро Дорогожичі — урочищем Бабин Яр.

Спроби та питання комеморації місця трагічних подій почали ініціюватися ще з 1960-х років. Одним з активних учасників збереження пам'яті про Голокост був радянський письменник і художник Леон Рабінович, більш відомий як Леонид Волинський [37]. Разом з іншим українським письменником Віктором Некрасовим у 1965 році вони провели архітектурний конкурс на створення меморіалу як знак збереження пам'яті про події в Бабиному Яру. На цій події першим став проєкт українських архітекторів — Йосипа Каракіса та Авраама Мілецького [77]. Як нам відомо, проєкт не отримав фізичного завершення у просторі через табуованість теми розстрілів в урочищі, та далі митці меморіалізували Голокост переважно через літературну, музичну чи візуальну творчість.

У радянські часи, а особливо після Другої світової війни, історія Бабиного Яру замовчувалася та залишалася довгий час невидимою, тому що так того вимагала влада СРСР. Дослідниця Олена Гач так пише про цей період: «Після війни Комуністична партія Радянського Союзу (КПРС) заборонила серйозні дослідження теми Бабиного Яру та Голокосту взагалі. Радянське керівництво

вважало за краще наголошувати на тому, що нацисти вбили у цьому яру також десятки тисяч не євреїв, і відмовлялося визнати, що перші розстріли в Бабиному Яру являли безпрецедентний воєнний злочин – намагання вбити всіх єврейських чоловіків, жінок і дітей, які на той час перебували у місті... Перші зрушення спостерігалися в умовах “відлиги”, коли тема Бабиного Яру знайшла відображення в літературних та музичних творах: поема Є. Євтушенка “Бабий Яр” (1961 р.), Тринадцята симфонія Д. Шостаковича (1962 р.) та роман А. Кузнецова “Бабий Яр” (1966 р.)» [40].

У незалежній Україні питання комеморації Голокосту в країні, де трагедія отримала з історичних причин один із найсильніших проявів, — не лише питання культурної політики та розвитку держави, це й питання позиції та основних засад, на яких ця держава стоїть. «Збереження історичної пам'яті про Голокост як трагедії світового масштабу є одним із шляхів й методів протидії розповсюдженню антисемітизму, ксенофобії не лише в Україні, а й у світі загалом», — зазначає Гач [40].

1.2. Концепції та дослідження Бабиного Яру та комеморації Голокосту

Бабин Яр — місце колективної пам'яті не лише єврейського, а й українського народу. Дослідниця Оксана Довгополова у своїй роботі [46] згадує про важливість пам'ятати про Бабин Яр так: «Трагедія Бабиного Яру настільки страшна, зауважує І. Дзюба, що здається, тільки мовчання та спільна думка може стати гідним способом вшанування жертв. “Однак мовчання багато говорить лише там, де все, що можна сказати, вже сказане. Коли ж сказано ще далеко не все, коли ще нічого не сказано — тоді мовчання стає спільником не правди й несвободи”».

Дослідниця Юлія Юрчук [34, 25] у розділі ‘The Nexus Between Cultural Trauma, Collective Memory and Social Trust: A Glass Half-Full, Half-Empty or Shattered. The Case of post-1991 Ukraine’ аналізує поняття *cultural trauma theory*, та зосереджуються на тому, як після падіння СРСР кожна з країн, що входили до складу союзу, сама формувала здатність протистояти травмам та проходила

через певну переоцінку минулого [34]. В іншій статті [71] Юрчук пише, що «питання репрезентації історії травматичних подій зводиться до трьох взаємопов'язаних перспектив: **політичної, моральної, естетичної**. Будь-який фахівець, який займається публічною репрезентацією минулого, повинен звертати увагу на всі ці площини і намагатися знайти баланс в роботі з кожною з них». Усі три перспективи можна перенести на те, як українські медіа зображають та відтворюють повідомлення про комеморацію пам'яті Голокосту сьогодні. За Юлією Юрчук, якщо ми говоримо про культурну травму як про ту, що викликає певні потрясіння [34], Бабин Яр можна віднести до такого типу травм. Юрчук окремо відзначає також важливість того, як і хто фінансує установи, що впливають на формування колективної пам'яті або ідентичності. В цьому розрізі не зайвим буде зазначити, що Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр» останні декілька років частково спонсорується російськими олігархами, матеріали для наповнення центру створюють російські письменники, а за ескізами російських архітекторів відкриваються нові синагоги. Сол Фрідлендер [15] — один із ключових дослідників проблем репрезентації Голокосту наголошує на тому, що трагедія може визначати те, як ми говоримо про неї, і наш голос може надати їй іншої ваги зараз. Відкритим залишається питання, якої ваги може надати українському комеморативному питанню активна присутність Росії.

За визначенням докторки, культурологині та дослідниці Голокосту Ксенії Полуектової-Кример «“місця”, “форми” та “практики” колективної пам'яті, дають уявлення про мотиви меморіалізації історичних травм, про те, з якими намірами, в ім'я чого і як ми пам'ятаємо минуле» [92]. У дослідженні та виявленні мотивів Меморіального центру, я вважаю, ключовим те, як вони змінили місце формування центру, які форми вони надали йому, які практики застосовують для того, щоб говорити про Голокост, а після цього, які виходи це мало в медійній репрезентації.

«Музеї і пам'ятники, присвячені трагедії, викликають сильні емоції [...] Творці таких музеїв завжди враховують реакцію публіки на музейний простір. Як і в будь-якій іншій професії, творці музеїв пропускають відчуття через себе, як, наприклад, архітектор житлового будинку не може не думати про те, що занадто низька стеля буде впирається в голову мешканцям. Також і планування музею включає увагу до прийомів, що викликають певні емоції», — говорить Людмила Гордон — спеціалістка по музейних експозиціях — щодо центру «Бабин Яр» [84]. За Джоном Берджером з початком ХХ сторіччя та модернізму ми не можемо дивитися на культурні об'єкти лише з однієї перспективи: модерність не дала нічого нового, але дала множинність поглядів [36]. Переосмислюючи минуле, враховуючи власний досвід та герменевтичний аналіз відбулася зміна парадигми погляду та з'явилася неможливість лише однієї перспективи. Робота Берджера «Як ми бачимо» [5] лише посилює, на мою думку, відповідальність тих, хто працює з комеморативними практиками, адже тим прискіпливіше треба ставитися до своєї роботи.

До Берджера ще Вальтер Беньямін у праці 'The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction' [4] почав говорити про важливість врахування різних аспектів створення твору мистецтва під час його аналізу. З появою нових технологій ми не можемо оминати розмов про те, *як і що* створено, який контекст за цим стоїть, хто це створив і які практики були застосовані.

Професор Віденського університету Юрген Грімм досліджував питання сприйняття трагедії Голокосту через документальні стрічки, зокрема як це формує нашу національну ідентичність [18]. Так, Грімм у Multidimensional Imparting History Model [19] виокремив вплив зображення трагічних подій та прийшов до висновку, що зовсім неемпатичне відтворення їх може залякувати глядачів: «Показ історичних подій у масмедіа, зокрема в ефірі телебачення, зазвичай являє собою значною мірою страхітливий кадри, пов'язані з війною, катастрофами та стражданнями, а коли глядач бачить такі кадри, то воліє радше не дивитися їх, адже при цьому відчуває дискомфорт» [86].

Дослідниця Оксана Довгополова зазначає, що однією з найголовніших проблем у репрезентації Голокосту, можна виділити питання «про межі»: «Ми всі знаємо напам'ять слова Елі Візеля, що тільки ті, хто вижили можуть говорити про те, що відбувалося в таборах. Джорджо Агамбен посилює це твердженням, що істинний досвід табору забрали з собою ті, хто не вижив — “феномен музлмана” і є істиною табору» [47]. Довгополова пише [45] про те, що, коли в суспільстві відбувається розрив через відсутність потрібного історичного нарративу, актуалізація та пам'ятання можливе вже через художні проєкти, яким наразі Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр» і є для нас.

У контексті роботи з травматичним минулим важливо пам'ятати про практику «замовчування», що вплинула на комеморацію. «Травма замовчувалась як другорядна, в радянському просторі її перекрили. А травма була колосальна для всієї Європи, тому що це перший досвід індустріального ведення війни, і звідси божевільна кількість жертв. Ситуація така, що традиційні способи державної ідентифікації, відпрацьовані в ХІХ столітті, перестали працювати», — зазначає Довгополова [38].

Дослідник Франк Гордаєк [22] зовсім по іншому в контексті медійної репрезентації вживає термін *memory-making media*. Гордаєк стверджує, що саме різномедійність ХХІ сторіччя формує наші нові уявлення про історію: медіа, Інтернет, фільми, пам'ятки, музеї, меморіальні центри — все, що має приналежність до медіа самі по собі можуть створювати потужний механізм для переосмислення комеморативних практик.

Медійна репрезентація за іншою дослідницею Астрід Ерлл здатна впливати на соціокультурні виміри запам'ятовування [10-13]: «Важлива їхня внутрішньомедіальна “риторика колективної пам'яті”; по-друге, їхня медіальна динаміка, тобто взаємодія з більш ранніми та пізнішими уявленнями; і по-третє, у плурі-медіальному контексті, в якому з'являються медійні продукти, що створюють пам'ять і здійснюють вплив. Мене турбують явища всередині, між

та навколо тих медіа, які мають силу виробляти та формувати культурну пам'ять» [12].

Ключовим аспектом моєї роботи теми можна назвати медійний вимір та його прояви щодо комеморації Голокосту Меморіальним центром «Бабин Яр», до історії започаткування якого я повернуся в наступному підрозділі.

1.3. Створення Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

З 1970-х років світові відомі десятки пам'ятників та інших ушанувальних об'єктів, присвячених трагедії в Бабиному Яру, та без перебільшень найяскравішим подією у розрізі історії комеморації Голокосту в Україні можна назвати створення Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр».

Однією з ініціаторок створення такого центру у 2015 році стала Яна Барінова, яка пізніше займе посаду його виконавчої директорки [79]. 29 вересня 2016 року, після запуску процесу по створенню інституції, вперше відбулося публічне підписання Декларації наміру про створення Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», що стало красномовним жестом з боку влади щодо довгоочікуваної комеморації трагедії [57]. Вже тоді потенційна інституція, що ще не мала конкретних фізичних форм, привернула увагу відомих представників світової спільноти: Святослава Вакарчука, Тімоті Снайдера та Натана Щаранського. Не останніми прізвищами в списку стали імена російських олігархів українського походження, а саме — Михайла Фрідмана, Германа Хана та Павла Фукса. До речі, гроші яких досі залишаються чи не ключовим джерелом фінансування центру.

На цій події, як на мене, було озвучено дві основні тези, про які варто згадати. Перша з них — створення некомерційного фонду, який займатиметься фінансуванням усього необхідного для створення інституції подібних масштабів. Друга — головною причиною створення меморіалу назвали те, що «на сьогоднішній день Україна залишається єдиною країною в світі, де й досі немає інституції пам'яті, що присвячена трагедії Голокосту і, зокрема, Бабиному Яру» [57].

Хочу відмітити, що критики центр зазнав уже тоді. У 2017 році Яна Барінова стикнулася з першою хвилею заяв та пересторог [60] щодо того, що Бабин Яр не можна пов'язувати лише з Голокостом, адже нам відомо про тисячі інших жертв інших національностей — циган, ромів й українців зокрема. Також не варто забувати про ще одну трагедію, яка мале місце статися в урочищі Бабин Яр — Голодомор, тому що жертв страшної події ховали також в урочищі чи біля нього [42].

Пізніше Яна Барінова виступила з рядом статей, що публікувалися на ресурсі Українська правда, де трансливалися ідеї та погляди виконавчої директорки щодо політики пам'яті. «Я не розумію, чому хтось приписує нашому проекту небажання меморіалізувати інших жертв. Я написала вже понад 10 статей, які є у відкритому доступі, і єдина моя теза — пам'ять повинна бути об'єктивною, чесною і коректною. І для цього треба розказати про всіх жертв, яких убили, і про всіх людей, які сприяли цьому. Тоді цей проєкт може бути успішним», — зазначила вона [63].

У листопаді 2019 року у структурі Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» відбуваються значні зміни: Барінова йде зі своєї посади через прихід у проєкт нового художнього керівника — російського режисера Іллі Хржановського. Разом з колишньою директоркою проєкт покидає практично вся її команда. З приходом російського режисера до створення проєкту долучаються відомі художники, журналісти, письменник та інші діячі культури: режисер Сергій Лозниця, білоруська письменниця Світлана Алексієвич, журналістка Севгіль Мусаєва, російський письменник Михайло Зигар, російська художниця Марина Абрамович та інші. **Листопад 2019 року — можна назвати ключовим етапом в історії центру**, адже саме після призначення Хржановського у культурній спільноті та далеко за її межами виникає багато запитань та не одна дискусія щодо питання комеморації Голокосту, політики пам'яті та медійної репрезентації цих процесів.

Паралельно восени 2019 року у світі проходить скандальна прем'єра ще одного проєкту Хржановського — кінострічки ДАУ. У квітні 2020 року [87] режисера звинувачують в неетичних підходах до створення проєкту і відразу проєктують цей досвід як один із можливих варіантів створення меморіалу Голокосту. Тоді рада центру виступила із заявою [48], що не братиме до уваги невдоволеність спільноти, а керуватиметься лише фактами: «... всі звинувачення, які лунають зараз на адресу Іллі Хржановського, зроблені на підставі емоцій та суб'єктивних думок, побудованих на здогадках і припущеннях. Ми вважаємо, що остаточні рішення варто приймати після об'єктивних висновків правоохоронних органів».

Завідувач наукового відділу Одеського художнього музею Кирило Ліпатов висловив тоді, на мою думку, цікаву позицію щодо цієї ситуації: «У ДАУ Хржановський намагався побудувати механічну іммерсію. Я не критикував Хржановського як режисера в цьому проєкті, тому що я прекрасно розумію, що це твір мистецтва. А до твору мистецтва в мене зовсім інші інструменти оцінки, ніж до пам'яткування. Ти можеш створювати артпроєкти, використовуючи жорстку іммерсію — це твоє право і твоя відповідальність. Я готовий це сприймати. Але коли ці самі тактики переносяться на пам'ять — я не можу з цим погодитися. З тієї причини, що і травматизація, і ретравматизація для людей, які перенесли травматичний досвід, є неприпустимою» [47].

Після цього в Інтернеті оприлюднили чорнову концепцію Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» [35]. Майбутню установу прозвали Музеєм жахів, а основним аргументом керівництва та творців концепції було те, що в такому місті як Бабин Яр варто бити саме по емоціях та застосовувати іммерсивний підхід. Згодом дослідниця Оксана Довгополова і Кирило Ліпатов дискутували в межах медіа Your Art про питання доцільності застосування іммерсивності як ефекту присутності в минулому в комеморативних практиках [47]. У розмові згадувався іммерсивний проєкт «Бабин Яр. Віртуальний спогад» [3], що «розповідає історію трагедії, актуальної й дотепер» з використанням

волюметричного відео, глядачам надавалася можливість одягнути 3D-окуляри та опинитися в 1941 році.

Ліпатов назвав у дискусії такий прийом «наївною та механічною імерсією», яку, на його думку, Меморіальний центр може активно використовувати в подальшій практиці, та яка загалом не працює. Основною відповіддю на це питання стає те, що все, що ви побачите в окулярах — неправда, брехня. Для глядача конструюється нова реальність, що базується на травматичному досвіді, або іншими словами — атракціон, що покликаний розважити, а не сприяти розвитку колективної пам'яті.

За Домініком ЛаКапра у тому, як репрезентувати травму існує два підходи: *acting out* — програвання та *working through* — пропрацювання [24]. Коли людина стикається зі своєю травмою, вона наче проживає цей досвід знову, бо все, що нагадує їй про неї — виступає тригером до спогадів. «Програвання лежить у проблемі ідентифікації себе з тими, кого ти вивчаєш, кого ти хочеш репрезентувати. Ба більше, ця ідентифікація може відбуватися не лише з жертвою, а й з катом. Таким чином, одним із наслідків програвання може бути абсолютна негація травматичного досвіду», — зазначає Юлія Юрчук [71]. Через усі ці фактори використання імерсії та створення атракціону з трагедії — не просто наївне та механічне використання пам'яті, а вже небезпечна практика.

Одразу після публікації чорнової концепції керівництво Меморіального центру керівництво виступає з заявою [49], що основну концепцію інституції можна буде детально вивчити у кінці 2020 року, а оприлюднену раніше вони суттєво переглянуть.

Трохи згодом, у вересні, відкривається аудіовізуальна інсталяція до 79-ї річниці масового розстрілу євреїв у Бабиному Яру авторства Влада Троїцького [73]. Тимчасовий об'єкт складався зі стовпів, прикрашених чорною тканиною, з руками, які імітували страждання, а в них були вмонтовані 32 динаміки, що створювали звуковий коридор.

Один з останніх проєктів Меморіального центру — відкриття символічної синагоги 14 травня [41], що створена у вигляді книжки, яка повільно відкривається. Дизайнер, що спроектував її, так описує концепцію: «Народилась ідея створити перформативну архітектуру, яка трансформується, дивує та надає відчуття трепету. Синагога у Бабиному Яру має об'єднувати людей для колективного ритуалу вшанування пам'яті» [41].

Останньою подією на сьогоднішній день, яка остаточно надала легітимного статусу проєкту створення Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» за Іллі Хржановського, стало приєднання в ролі голів комітету по розвитку «Бабиного Яру» прем'єр-міністра України — Дениса Шмигала та керівника офісу президента — Андрія Єрмака [88]. Так президент Володимир Зеленський висловив остаточно підтримку з боку держави у створенні меморіалу.

РОЗДІЛ II. Теоретична база дослідження

2.1. Фреймінг як основна теорія для осмислення медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

Для дослідження медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» я обрала фреймінг. Через цю теорію можна виокремити основні рамки, на яких роблять акцент медіа та сам центр.

Термін «фрейм» з'явився в науці ще у 1955 році, завдяки британо-американському вченому, антропологу та лінгвісту — Грегорі Бейтсону [59]. За іншими даними появу терміни приписують так само Бейтсону, але в 1974 році [14]. За британо-американським вченим систему фреймів можна розглядати як таку, в якій спостерігач використовує мову певного соціального порядку, що вже внормувався в його баченні [74]. Іншим важливим вченим в розвитку теорії фреймів вважають Марвіна Мінського — дослідника штучного інтелекту. Науковці в цій галузі також досі активно вивчають та застосовуються фреймінг у своїй практиці. Заслуга Мінського полягає в тому, що він першим почав говорити про фрейми — як про певну структуру знань, що здобута в рамках досвіду [91] та присутня у свідомості кожної людини.

У медійній сфері, коли ми згадуємо про теорію фреймів, найчастіше згадуємо імена американського соціолога Ервінга Гофмана та вченого Роберта Ентмана. У своєму есе 1974 року «Аналіз фреймів: Есе про організацію повсякденного досвіду» Гофман ставить чи не найголовніше питання щодо теорії фреймів — «Що тут відбувається». «Я керуюсь тим, що опиняючись у будь-якій ситуації, люди завжди задаються питанням: “Що тут відбувається?”». Не має значення ставиться це питання явно (у випадках сумнівів) чи виникає за замовчуванням (у звичних ситуаціях), відповідь залежить від способу поведінки в даній ситуації», — пише вчений [17, с. 25]. Ключем до визначення явності чи не явності виникнення таких питань за Гофманом стає саме фреймінг, який конструює та структурує нашу реальність [94]. Що окремо важливо —

фреймування відбувається постійно [78], і цей процес не зупинити допоки існує людина.

Усе, що пов'язано з теорією фреймів допомагає нам усвідомлено існувати та розвивати критичне мислення, а саме:

- 1) впорядковувати світ навколо;
- 2) вчитися ідентифікувати поточні події та осмислювати їхнє значення;
- 3) вчитися адаптуватися в межах нового досвіду за допомогою

інтерпретації та трансформації старих «схем» [69].

За Гофманом фрейми не позбавлені і негативних конотацій, смислів та впливів. Рефреймінг, маніпуляції, фабрикування старих фреймів — всі ці засоби покликані для того, щоб контролювати порядок денний, та формувати в нас певні уявлення про події у світі.

У дослідженні про «Висвітлення поняття фрейму як засобу інтерпретації та маніпулювання в навчальних курсах медіаграмотності» наголошує на такому аспекті, щодо роботи медіа: «Несвідомі маніпуляції зумовлені переважно такими чинниками: 1) брак інформації щодо події (типово для інтерпретації нетипових ситуацій або віддалених у часі історичних подій); 2) єдине й непевне джерело інформації; 3) втрати при трансляції та представленні. Звертаючись до досвіду мас-медіа, Гофман доводить, що журналісти, власне, приречені на тотальне маніпулювання, адже самі процеси редагування, зйомки, монтажу пов'язані з відбором, компонуванням, коментуванням, апріорі деформують повідомлення, створюючи до того ж ілюзію достовірності» [69].

Гофман застерігає, що при більш детальному аналізі того чи іншого фрейму, перш за все, не варто забувати про *primary frameworks* [17, с. 21]. За вченим цей аспект допомагає розпізнати основний порядок денний та «конструює центральний елемент культури настільки, наскільки виникає розуміння щодо основних побудованих схем, відносин між ними та загальної кількості сил та агентів, які ці інтерпретаційні конструкції визнають перспективними та потрібними у світі» [17, с. 27], а отже і роблять видимими.

Аудиторія сприймає такі рамки як *common sense* і часто навіть і не намагається проаналізувати витoki їхньої появи.

У есе Гофман визначає і такі етапи роботи з фреймами, які я беру до уваги у своїй роботі:

- 1) фреймінг найменувань;
- 2) фреймінг символічних значень;
- 3) фреймінг через значення;
- 4) фреймінг ідентичностей учасників [65].

Наступним важливим періодом у розвитку теорії фреймування можна назвати роботу дослідника Роберта Ентмана. Найвизначнішою працею Ентмана стала опублікована в 1993 році, де було сформовано основні функції фреймів:

- 1) визначення проблеми;
- 2) визначення її причин;
- 3) винесення моральних суджень;
- 4) знаходження рішень [9, с. 52].

Стрімкий розвиток Інтрнету та перехід і адаптація медіа до онлайн середовища потребували нового аналізу того, як формуються повідомлення для аудиторії журналістами. Медіафрейми як частина «медійного аспекту, а саме, його вербальний/ невербальний/ семіотично гетерогенний характер, усний/ письмовий, дистантний/ особистісний, актуалізований/ латентний – є чинником, що впливає на формування, структурування, презентацію та сприйняття мисленнєвого змісту» [62].

За Ентманом комунікатори, іншими словами журналісти, свідомо чи несвідомо формують фрейми та вирішують про що повідомляти, а що замовчувати [9]. Окремо варто зазначити введення американським дослідником терміну *salience* — у розумінні того, що робити більш помітним, значущим або таким, що важко не запам'ятати.

Також у своїй роботі Ентман виділяє наступні пункти, на які варто звертати уваги при формування фреймів:

1) Не забувати про автономію аудиторію, яка для себе має віднаходити в повідомленнях медіа домінуючі значення;

2) Журналіст повинен залишатися об'єктивним і репрезентувати подію збалансовано, не залишаючи місця для власних суджень;

3) Враховувати важливість контент-аналізу як такого, що дозволяє нам визначати та описувати фрейми.

Умовно процес фреймінгу можна розділити на такі ключові етапи:

1. Журналісти обирають теми, про які вони писатимуть та вирішують, в який спосіб їх подавати. Таким чином вони визначають проблеми, про які думає аудиторія, і те, як вона думає про них;
2. Аудиторія інтерпретує інформацію через власні фрейми, які можуть перетинатися або суперечити фреймам медіа;
3. Фрейми підсилюються тим, як їх викладають: позитивно чи негативно;
4. Каркасний фреймінг — систематичний процес, який формується протягом певного часу [14].

У дослідженні інформаційних повідомлень про Меморіальний центр «Бабин Яр» теорія фреймінгу, на мою думку, стала чи не найкращим інструментом для висвітлення та аналізу тих сторін, концептів і позицій, що акцентувалися медіа та самим центром. З цього боку цікаво розглянути матеріал через фрейми та те, яким чином журналість підсилюють матеріал і на чому роблять акцент.

Я обрала змішані підходи та буду залучати індуктивний і дедуктивний методи. За ними я намагатимусь розкрити певний масив фреймів, серед яких виокремлю найбільш повторювані. Під час такого аналізу вважаю за потрібне звертати увагу на метафори, крилаті фрази та зображення, що використовують медіа. Через логічні інструменти намагатимусь пояснити подію та створене повідомлення про неї, а через інструменти фреймінгу охарактеризувати її.

У роботі про фрейми в сюжетах телеканалу ТСН дослідниця Катерина Семивол називає такі аспекти фреймування найголовнішими: «При аналізі

журналістського матеріалу, слід звернути увагу на всі рівні мовної комунікації і на візуальні ефекти. Повідомлення ЗМІ включають: висоту і гучність голосу, його тембр, особливість паузи, ритм, тон повідомлення (іронія, жарти або серйозність), акцент на певні слова. Сфера мовного спілкування визначається характером рольових відносин між учасниками діалогу, тому ми повинні звернути увагу на те, хто і що говорить, кому журналіст дає можливість висловитися. Важливу роль у фрейм-аналізі відіграє контекст» [65].

Важливо зазначити, що в аналізі повідомлень я завжди дивилася на три канали комунікації: для мене важливий і той, хто продукує контент, той, хто про нього пише, та той, хто його споживає. У дослідженні Клаеса де Вріза так написано про вплив аудиторії, що підтверджує мої розмірковування: «Встановлення фрейму означає взаємодію між медіафреймами та попередніми індивідуальними знаннями і схильностями людей. Фрейми в новинах можуть впливати на навчання, інтерпретацію та оцінку питань та подій. Ця частина процесу фреймування була досліджена найбільш докладно, з метою зрозуміти, якою мірою і за яких обставин аудиторія відображає та віддзеркалює фрейми, наприклад, у новинах. Наслідки фреймування можна уявити на індивідуальному та соціальному рівнях. На індивідуальному рівні наслідком може бути деформоване ставлення до того чи іншого питання, створений під впливом певних фреймів. На соціальному рівні фрейми можуть сприяти формуванню певних процесів, таких як політична соціалізація, прийняття рішень та колективні дії» [33]. У випадку аналізу новинних повідомлень через теорію фреймінгу не варто применшувати роль аудиторії, яка так само впливає на порядок денний та часто несвідомо «диктує» медіа, про що вони мають сповіщати та які фрейми робити більш видимими.

Підходів до визначення фреймів у новинах існує два — індуктивний і дедуктивний. Розглядати фрейм загально за словесними чи візуальними матеріалами — недостатній процес. Вчені пропонують чотири критерії [33], за якими варто аналізувати фрейми в новинних повідомленнях:

- 1) фрейм новин повинен мати легко впізнавані концепції та мовні характеристики;
- 2) фрейм має спостерігатися в журналістській практиці широко;
- 3) фрейм має легко відрізнятися від інших фреймів;
- 4) фрейм повинен мати репрезентативну валідність — бути визнаним іншими, а не лише плодом уяви дослідника [6].

Роберт Ентман у роботі 1993 року пише про те, що працюючи з дедуктивним підходом, для дослідника актуальним залишається питання того, що та які компоненти у новині становлять фрейм? Фрейми можна досліджувати та ідентифікувати за наявністю або відсутністю певних ключових слів, складних фраз, стереотипних зображень, джерел інформації тощо [33].

Соціологи Вільям Гамсон та Андре Модільяні у роботі «Медіа-дискурс та громадська думка про ядерну енергетику: конструкціоністський підхід» 1989 року визначають наступні методи для виділення фреймів:

- 1) метафори;
- 2) приклади;
- 3) фрази, що охоплюють;
- 4) зображення;
- 5) візуальні зображення як фреймучий апарат [16].

Дослідник з питань комунікацій Джеймс Танкард у 2001 пропонує [32] 11 механізмів фреймування новин:

1. заголовки
2. підзаголовки
3. фотографії
4. підписи до фото
5. ліди
6. вибір джерела;
7. вибірка цитат;
8. пул цитат;

9. логотипи;
10. статистика та діаграми;
11. заключні висновки [33].

У своїй роботі я буду звертати увагу, в першу чергу, на заголовки, ліди та зображення.

2.2. Кодування та декодування як інструмент аналізу сприйняття інформаційних повідомлень

Кодування та декодування — теорія про сприйняття повідомлень, що була розроблена Стюартом Голлом у ХХ сторіччі — ще один важливий теоретичний аспект мого дослідження медійної репрезентації комеморації Голокосту Меморіальним центром Голокосту «Бабин Яр».

Стюарт Голл — представник Бірмінгемської школи культурних досліджень, яка стояла на засадах марксизму, політекономії, фемінізму, критичної теорії тощо. У 1973 році Голл публікує працю, де описує теорія кодування та декодування, яка стала важливою в аспекті розуміння того як працюють медіа. У ній йде мова про те, що на специфіку сприйняття нами інформаційних повідомлень не останню роль відіграє те, як кодуються ці повідомлення тими, хто їх створює.

Голл розпочинає з критики лінійної структури сприйняття повідомлень медіа — відправник-повідомлення-одержувач. На думку вченого ці процеси ускладнюються так званими кодами, що присутні в цьому ланцюжку дій і кожен по своєму проявляється під час їх розпакування. «У момент створення та подальшої циркуляції повідомлення набувають вигляду символів, що створюються в межах правил і норм “мови”. Саме в цій дискурсивній формі відбувається циркуляція “продукту”. Таким чином, процес вимагає своїх матеріальних інструментів — тобто “засобів”, а також власних наборів соціальних (виробничих) відносин — організації та поєднання практик у медійних апаратах» [20, с. 118].

У дискурсивній формі за Голлом у суспільстві відбувається циркуляція повідомлень, а також розповсюдження серед різних аудиторій. Після завершення такого руху дискурс повинен бути перетворений у соціальну практику, щоб схема була одночасно завершеною та ефективною [20, с. 118].

За вченим існують три рівні кодування та декодування:

1) *dominant code* — коли декодер або споживач погоджується з інформаційним повідомленням [20, с. 126];

2) *opposition code* — коли споживач розуміє буквальный (конотативний) сенс повідомлення, але при декодуванні повідомлення доповнює його власним сенсом [20, с. 127];

3) *negotiated code* — коли аудиторія адекватно розуміє, що було визначено в повідомленні як домінуюче, однак споживачі займають гегемоністичну позицію саме тому, що вони можуть це розрізнити. Таким чином аудиторія та автори повідомлень залишаються в компромісі, залишаючись кожен при своїй думці [20, с. 126].

У межах мого дослідження про медійну репрезентацію Голокосту в теорії Голла мені важливим видається аспект того, як журналісти кодують повідомлення та як аудиторія потім їх розкодує. Також теорія може стати доповнюючим аспектом тлумачення ролі аудиторії у створенні фреймів.

РОЗДІЛ III. Методологія дослідження

3.1. Контент-аналіз інформаційних повідомлень проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

Контент-аналіз вважається одним із найпоширеніших методів у медіадослідженнях. За дослідженням Юськіва Б. кількість праць, в яких застосовувався даний метод, з початку 1990-х «лавиноподібно зростають» [72].

Через великий масив медіаданих метод є зручним у структуруванні інформації. У моєму дослідженні контент-аналіз виступає як допоміжний елемент фрейм-аналізу, з метою оприятити основні фрейми в інформаційних повідомленнях. Контент-аналіз дозволить відповісти на питання, як медіа репрезентують комеморацію Голокосту Меморіальним центром Голокосту «Бабин Яр, які фрейми можна зустріти найчастіше, як описують Голокост, передають важливість комеморації Голокосту та які рамки обирає той, хто продукує контент. Через контент-аналіз можна систематизувати власні спостереження за медійним розвитком події та систематизувати й підтвердити певну гіпотезу. Загалом, можна зробити висновок, що цей метод — про систематичність і сприйняття.

Про появу контент-аналізу говорять ще наприкінці XIX сторіччя, коли у 1893 році редактор *New York World* Джон Гілмер Спід уперше використав метод кількісного аналізу для вивчення змісту газети [30]. Спід порівняв зміст чотирьох нью-йоркських щоденних газет, опублікованих у 1881 та в 1893 роках, і дійшов висновку, що «нова журналістика» використовує багато пліток і скандалів для висвітлення тих чи інших повідомлень. Редактор вважав, що такі матеріали негативно впливають на читачів, оскільки витісняють корисні новини, необхідні для існування в демократичному суспільстві, та призводять до наслідування поганої поведінки, яка активно демонструється читачам в газетах [30]. Пізніше дослідження Спіда стане в нагоді першим журналістам-розслідувачам — так званим «макрейкерам», які застосовували

контент-аналіз для критики та оприявлення зв'язків газет з соціальними інститутами.

Початок ХХ століття можна назвати періодом бурхливого формування того, як осмислювали та операціоналізували контент-аналіз. У 1926 завдяки досліднику М. Уїллі з'являється поняття категорій контент-аналізу [51]. «Категорії показують напрямки аналізу, те, на що дослідник звертає увагу. Від правильного підбору категорій багато в чому залежать загальні підсумки дослідження. Категоріальна мережа — це своєрідна схема, за якою дослідник проводить свій аналіз», — підсумовано в дослідженні про вибір категорій контент-аналізу і проблему вибірки дослідження [51].

За Уїллі категорії мають слугувати наступним критеріям:

- 1) категорію можна застосувати до широкого кола видання;
- 2) категорія має дозволяти аналізувати контент за різний час і бути гнучкою;
- 3) категорія дає точність, а не суб'єктивність [72, с. 13].

«Характеризуючи нинішній стан контент-аналізу, варто зауважити, що тепер не наука чи засоби масової інформації є найбільшими користувачами контент-аналізу, а державні та недержавні установи, політичні партії, аналітичні центри, комерційні структури, зацікавлені в здобутті нових знань. Нинішні контент-дослідження пов'язані з переробкою величезних текстових масивів на основі Інтернет-технологій та комп'ютерних технологій», — слушно підсумовує Юськів у своїй роботі [72]. За дослідником у 2000-х процедуру контент-аналізу складають такі етапи:

- 1) визначення з масиву медіаінформації певної обгрунтованої вибірки;
- 2) створення системи категорій;
- 3) підтвердження доцільності категорій гіпотезою;
- 4) і перевірка гіпотеза — оцінка отриманих результатів [72, с. 89].

Часто контент-аналіз критикують через те, що він начебто аналізує лише поверхові смисли та уникає конотативних значень. По-перше, контент-аналіз

дозволяє виділити первинні дані, які потім зручно направити в більш глибокий аналіз, по-друге, для уникнення поверховості я залучила як додатковий метод — семіологічний аналіз, про який розкажу в наступному підрозділі.

Через контент-аналіз можна систематизувати власні враження від події, систематизувати їх і підтвердити гіпотезу; цей метод — про систематичність і структуру. Інформація про проєкти Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» наразі є доволі не структурованою. Моя робота — спроба систематизувати один з проявів медійної репрезентації комеморації Голокосту.

Контент-аналіз у межах роботи я хочу скерувати таким дослідницьким питанням — які слова та зображення медіа найчастіше використовують при написанні повідомлень про проєкти Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», а також, чи завжди конотативний смисл однаковий із денотативним.

3.2. Семіологічний аналіз як підсилюючий метод дослідження

Окремою та підсилюючою частиною дослідження я обрала семіологічний аналіз для збору даних про зображення, які журналісти підбирали до своїх повідомлень та яку риторику образу створювали завдяки ним. За Роланом Бартом семіологічний підхід включає в себе виділення основних знаків через зображення і тексти — означуване і денотативний рівень повідомлення, та їхній зміст — позначуване і конотативний рівень. Адже, як було вже мною визначено вище, зображення лише підсилюються створення того чи іншого фрейму. За Холлом до речі, денотативні значення уже вкорінені в нашій свідомості, тому часто сприймаються нами як *common sense* [64].

Барт відзначав важливість підібраних зображень або будь-якої іншої візуальної складової до інформаційних повідомлення, оскільки знак — те, яка форма надана трансльованій події. «Усі твори, створені в рамках масової комунікації, поєднують в собі — за допомогою різних прийомів і з рівною мірою успіху — гіпнотичну дію “природи”, тобто вплив оповідання, діегесису, синтагматики з інтелігібельністю “культури”, втіленої в дискретних символах, які люди тим чи іншим чином “схиляють” під завісою свого живого слова», —

пише філософ [82, с. 318]. Таким чином, можна з упевненістю стверджувати про зв'язок того, які зображення ми підбираємо, які слова ми знаходимо, щоб описати ту чи іншу подію, та яким чином усе це потім зв'язуємо між собою. Що важливо, у випадку згадування про теорію Барта — те, що теорія фреймів пропонує нам практично ту саму базу: усі фрейми — наслідки нашого досвіду та культури.

При аналізі повідомлення ми маємо виділяти знаки, якими воно наповнене: «Знаки утворюють якусь сукупність, яка пов'язана всередині себе, бо всі вони дискретні та вимагають певних культурних знань і відсилають до глобальних означуваних, просякнутих емоційно-ціннісними уявленнями; таким чином, в рекламі, поряд з мовним повідомленням, міститься ще одне повідомлення — іконічне. І це все? Ні. Якщо навіть не звертати уваги на зазначені вище знаки, то зображення все одно збереже здатність передавати інформацію», — пише Барт [82, с. 300-301].

Для розуміння іконічного повідомлення за вченим нам не потрібно додатково в цей момент розмірковувати про щось додаткове, згадувати, що ми вчили, чи аналізувати побачити. В цьому і сенс іконічного — це те, що закарбовано в нашій пам'яті.

У фотографії за Бартом сховані три рівня повідомлень важливі для розуміння:

- 1) мовне повідомлення;
- 2) іконічне, яке в несе собі код;
- 3) та іконічне, що не несе в собі жодного коду.

Тут варто пояснити, що синкретизм двох типів прочитання щодо іконічного зображення, закладений самою культурою в нас, та говоритеме при тлумаченні лише про рівень значимості та культовості такого зображення для нас: Тому, потрібно окремо розглянути загальні риси кожного з виділених типів повідомлення, не забуваючи при цьому, що наша головна мета — усвідомити

структуру зображення в його цілісності, тобто ті відносини, які, в кінцевому результаті, всі три повідомлення підтримують між собою» [82, с. 303].

При розборі новинних повідомлень про проекти Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» важливо прослідкувати використання функцій закріплення та зв'язування по відношенню до іконічного повідомлення: «Будь-яке зображення полісемічне; під шаром його означень лежить “ланцюжок” значущих; читач може сконцентруватися на одних значущих і не звернути уваги на інші. Полісемія змушує задатися питанням про сенс зображення; таке питання завжди виявляється проявом дисфункції — навіть у тому випадку, коли суспільство компенсує цю дисфункцію, перетворюючи її в трагічну (мовчання бога не дозволяє зробити вибір між різними знаками) або поетичну (згадаємо панічний “трепет смислів” у древніх греків) гру» [82, с. 305].

Перша функція закріплення сигналізує про те, коли текст допомагає зображенню краще працювати та вплинути на передачу новини читачеві. Журналіст завдяки таким методам може створювати навіть навмисні фрейми та смисли. Друга функція зв'язування — про взаємодоповнення, але при цьому і зображення, і текст можуть існувати окремо. Таким чином, можна буде зрозуміти наскільки часто зображення і текст працювали на створення певного образу комеморації Голокосту.

Дуже цікавим в аналізі саме зображень, підібраних до репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» видається мені аспект «уявлення про те, що все й було так насправді» [82, с. 311]. «При погляді на фотографію уявлення про те, що все так і було насправді, пригнічує в нас відчуття власної суб'єктивності. Якщо наведені міркування справедливі хоча б частково, то це означає, що сприйняття фотографії пов'язано з діяльністю споглядання, а не з діяльністю фантазії... Фотографія — це “непроникний” антропологічний феномен: він не тільки цілком новий, але і не здатний ні до якого внутрішнього розвитку; вперше за всю свою історію людство зустрілося з

повідомленням без коду; отже, фотографія, аж ніяк не будучи останнім (найбільш досконалим) сином у великому сімействі зображень, свідчить лише про радикальну зміну, що сталося в загальному балансі засобів інформації» [82, с. 311], — і коли ми говоримо про Меморіальний центр Голокосту це особливо важливо саме через чутливість теми та ряд етичних питань до неї, якими в ХХІ сторіччі нехтують усі актори медійного процесу та фреймування.

Загалом теорія Барта щодо створення риторики образу через зображення, знаки і тексти видалася мені доцільною та якісно завершаючою контент-аналіз повідомлень про Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр».

3.3 Емпіричний масив дослідження та етапи роботи

Вибірку медіа у випадку мого дослідження можна умовно розділити на два типи. Перший з них — найбільш читані відвідувані медіа України, а другий — ресурси, на яких відбувалася основна дискусія щодо концепцій створення Меморіального центру (інтерв'ю та великі матеріали).

За даними сайту з аналітики SimilarWeb найбільш відвідувані медіа в Україні на 1 квітня 2021 року наступні (відразу зазначити, що перше місце в переліку посідає <https://www.ukr.net>, та оскільки це інтернет-сервіс, а не медіа в повному розумінні цього слова, було би несправедливо враховувати дані з нього):

- 1) <https://censor.net> — друге місце та 37,5 млн.;
- 2) <https://www.pravda.com.ua> — третє місце та 27 млн.;
- 3) <https://www.obozrevatel.com/ukr/> — четверте місце та 19,8 млн.;
- 4) <https://strana.ua> — останнє місце та 18,4 млн.

Окрім цього для семіологічного аналізу я залучила більше текстів з різних ресурсів <https://lb.ua>, <https://www.istpravda.com.ua>, <https://texty.org.ua>, <https://espresso.tv>, <https://suspilne.media/amp/culture/>, <https://bigkyiv.com.ua/amp/>, <https://zmina.info>, <https://babel.ua> та <http://www.korydor.in.ua/ua/>. Другий тип вибірки, обґрунтований наявністю дискусій, які сформувалися на цих ресурсах і які формували нові фрейми. Також матеріали важливі для розуміння задач та

концепції Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» та його діалогом з культурною спільнотою і журналістами.

Хронологічно для контент-аналізу обрано такі рамки: з моменту публікації чорнової концепції Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», з якої і почалися дискусії у спільноті — 27 квітня 2020 року — до 16 травня 2021 року — останньої актуальної події центру — відкриття символічної синагоги. Словами-фільтрами для пошуку для мене стали: Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр» та Ілля Хржановський.

Німецька історикиня Алейда Ассман писала, що крім публічної дискусії та медійної репрезентації, не менш важливим є політичні рішення, організаційні дії та фінансування для створення довгострокової національної та глобальної пам'яті державою [1]. Цей аспект окремо цікаво зробити видимим завдяки контент-аналізу, бо саме він дозволить побачити фрейми щодо того, ким зроблений Меморіальний центр, адже дискусії про це точаться досі.

Результати я відзначила в декількох інфографіках і навела в додатках таблицю, що дозволяють зробити висновки про кількісний показник створення фреймів або використання тих чи інших слів, що впливають на сприймання інформації читачами.

Етапи проробленої роботи наступні:

- 1) Слідкувала за контекстом події з кінця 2019 року та брала активно участь у ньому, публікуючи тексти та долучаючись до розмов про комеморації;
- 2) Огляд літератури з питань комеморації, Бабиного Яру та політики пам'яті;
- 3) Підбір теорії та вивчення в подальшому фреймінгу і теорії кодування та декодування;
- 4) Визначення контент-аналізу як основного методу та семіологічного як допоміжного в виявленні фреймів;

5) Аналіз новинних стрічок 5-ти найвідвідуваніших сайтів на 1 квітня 2021 року;

6) Ознайомлення з науковими працями Яни Барінової — колишньої директорки меморіалу;

7) Аналіз великих матеріалів та систематизація знань про них за допомогою контент- та семіологічного аналізу.

РОЗДІЛ IV. Результати дослідження

Четвертий розділ дослідження поділено на такі підрозділи: у першому з них пояснюється контекст медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», події, які цьому передували тощо, у другому — наводяться результати контент-аналізу, у третьому — результати семіологічного аналізу. Кожен з них відповідає на сформоване мною дослідницьке питання — **як медіа репрезентують проблему комеморації Голокосту.**

4.1. Медійний аспект та хронологія подій довкола Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

Попередньо у 3 підрозділі I розділу мною було викладено одні з ключових інформаційних приводів, що широко репрезентувалися в медіа. У цьому підрозділі, відштовхуючись від поставлених мною дослідницьких питань, охарактеризую контекст, який так чи інакше впливає на результат мого дослідження, та медійний вимір комеморації Голокосту.

27 квітня сайт <https://www.istpravda.com.ua> опублікували статтю з промовистою назвою «Бабин Яр. Музей жахів Хржановського», основною для якої стала чорнова презентація концепції майбутнього Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» [35]. Зокрема в презентації йшлося про те, що меморіал має стати таким об'єктом, що «перетворить забуте в те, що пам'ятається». Така риторика де, про щось забули, репрезентує, що методи повернення пам'яті можуть бути будь-якими. Автори чорнової концепції задля досягнення такої мети пропонують наступне: а) «підлаштувати потужний особистий досвід всередині музейного простору під індивіда, на противагу єдиному досвіду для всіх відвідувачів»; б) «зіштовхнути відвідувача зі справжнім собою в запропонованих обставинах»; в) «забезпечити багат шарові переживання» та г) соціальні та психологічні експерименти, де етична дилема – центральний елемент». Усе перелічене говорить про максимальну залученість до створення меморіалу емоційного фактору, імерсивного та психологічного. З чого я би, забігаючи наперед, відразу виокремлю **фрейм імерсивності.**

Особливо загрозово виглядав підрозділ про етичні дилеми, до якого не було пояснення: «Етична дилема. Приклади експериментів, які можуть бути застосовані у проекті: стенфордський тюремний експеримент, експеримент Мілгрема, експеримент апатичного спостерігача, експеримент Доброго самаритянина, експеримент парку Роберта Кейва, ефект Пігмаліона та соціальний рух “Третя хвиля”». Якщо коротко, то всі експерименти гра з психологією людини, випробування сили волі, перевірка на витримку, якщо людину попросити зайняти ту чи іншу позицію, наприклад, ката або в’язня.

Ще одна подія, яка хронологічно випала з мого дослідження, але за дослідницею Ганною Гриценко стає чи не відправним пунктом у викривленні історичної пам’яті — перейменування станції метро Дорогожичі на Бабин Яр [95]. Така увага до назви без належної роботи із місцем пам’яті — достатньо поверхове вивчення місця Бабиного Яру та позиціонування його у світі. Як далі Гриценко: «У книзі “Нічого правдивого й усе можливе” британський журналіст Пітер Померанцев показує з власного досвіду роботи у тогочасній російській медіаіндустрії, як перформанс став модою та розвагою багатих людей, а медіаіндустрія, в яку влили дуже багато грошей, унормувала принципову відмову від постійних переконань та постійних ролей. Розщеплення на публічну іпостась, яка робить (за гроші) неетичні речі, та добру приємну людину в приватному житті стало нормою тамтешньої політики та поведінки. “Ви просто реорганізовуєте своє емоційне життя так, щоб не турбуватися про це”» [98]. На мою думку, це ключова емоція, яку намагається викликати в медійному просторі в Україні ті, хто створюють Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр». Мова йде про відбудовування навколо меморіалу та його художнього керівника **фреймів скандалу та медійної уваги.**

Дискутувати в культурній спільноті про методи режисера Іллі Хржановського на посаді художнього керівника меморіалу почали ще задовго до його призначення. Причиною такого бурхливого обговорення став фільм ДАУ, який режисер знімав майже 10 років і де часто застосовував методи схожі

до тих, що представлені в чорновій концепції. Тоді Хржановський створив ціле місто в Харкові невелике місто, де актори не просто приходили на зйомки, але жили там. Аналіз цього методу й стає основним аргументом для багатьох журналістських статей, які я опрацювала: автори спираються на те, що після представленої концепції, спільнота може порівнювати меморіал з ДАУ, де задіяні основні механізми роботи російського режисера. Відомо, що під час зйомочного процесу багато, що вийшло з-під контролю та траплялися навіть випадки згвалтування, про які Хржановський говорив пізніше так: «Думаю, це можна зробити в різний спосіб. Але я робив методом занурення людей у обставини іншого часу. І треба все-таки додати — в ігрові обставини. Коли заходить мова про пляшку, яку там, якщо дивитися фільм, навіть не вставляють, хоча могли і вставити... Її могли вставити тільки в тому випадку, якщо на це пішла актриса, і це вирішують в той момент на місці» [67]. Застосування «методу занурення людей в обставини іншого часу» можна спостерігати зараз і в Україні на приклади власне створення меморіалу, тому що практично кожен проєкт центру — він про *занурення*. «До перегляду “Наташі” я багато думала про колоніальну матрешку: наприкінці нульових привілейований чоловік із родини московської творчої інтелігенції приїхав у бідний Харків і використав місцеве населення задля власного задоволення, а потім відбірники Берлінале та частина іноземної преси прийшли на це дивитися у своїх коркових шоломах, тому що на жителів Східної Європи не поширюються етичні норми Європи Західної, — описує стрічку російська кінокритикиня Марія Кувшинова [90]. — Сьогодні мені здається, що епізод із згвалтуванням — ключовий для розуміння тієї фантастичною кампанії підтримки в російських інтелектуальних колах, яка була у цього проєкту на всіх етапах виробництва. Людина, що здійснює насильство над жінкою (хоча відомо, що насильство в різних формах на проєкті відбувалося і над чоловіками), та ще й публічно, стверджує себе як пана, господаря — звичка присягати господареві на вірність, цілувати йому чоботи, і тут не змінює “російським інтелектуалам”» [90].

Запрошення Хржановського на посаду художнього керівника підсилило інший фрейм, які активно репрезентують медіа — російські гроші в Бабиному Яру. Ще до приходу режисера було відомо, що мінімум троє російський олігархів спонсоруватимуть центр, та питання про колоніальність піднялися наприкінці 2020 року.

Однією з ключових публікацій про ДАУ стала серія статей колишнього генерального директора Національного центру Довженка Івана Козленка на сайті <https://lb.ua>. присвятив цьому кейсі три матеріали, де детально розділив стрічку на такі ключові елементи: практику насильства, створення нового тоталітаризму та біографії самого Іллі (що було до «Дау»). Козленко, на мою думку, окреслює чи не головний висновок, пов'язаний з приходом до створення меморіалу Хржановського: «Фундаментальну відмінність підходів двох наративів демонструють назви проєктів: Меморіал Голокосту “Бабин Яр” та “Музей пам’яті жертв Бабиного Яру”. Наратив Музею претендує на інклюзивність, комеморацію всіх жертв Бабиного Яру, включно з євреями, ромами, душевнохворими, військовими та українськими націоналістами, та намагається вписати його в рамки національної пам’яті України. На боці Меморіалу — динамічна команда, міжнародне лобі та сумнівний капітал російського походження. На боці Музею — імпотентна держава та небезпечна байдужість громадськості» [53].

Близько 40 % від опрацьованих мною матеріалів, де фігурують цитати чи згадки про Хржановського, наповнені словами емоційного відтінку: «в этом зеркале времени можно увидеть и самого себя» [93], «эти немецкие мальчики, которые расстреливали, они ведь тоже были людьми» [52] або «я понимаю, как сделать “Бабий Яр” важным для мира» [89]. Більша частина дискусій, пов'язаних зараз з Бабиним Яром, точаться, в першу, чергу навколо питань про етичність та доцільність методів.

Ще в березні 2020 року стало відомо про ще один амбітний проєкт центру — історичне медіа, про створення якого повідомив на своїй сторінці у фейсбук

його майбутній головний редактор Іван Сіяк. У тому ж році журналіст полишив цю посаду так і не запустивши ресурс.

Наостанок, щодо контексту ситуації навколо Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», не можна не сказати про розкол у локальній єврейській спільноті, який, на мою думку, є чи не ключовим наслідком описаних подій та про яку першим почав говорити ще Іван Козленко. За автором «Тоталітарного довгобуду» в опозиції до меморіалу та Іллі Хржановського став правозахисник Йосип Зісельс — голова найбільшої Асоціації єврейських громадських організацій та общин України, що об'єднує 266 українських єврейських організацій. Про головні претензії Зісельса Козленко пише так: «Перша — теологічна: за єврейською традицією, будівництво на місці цвинтарів заборонено. Друга — політико-етична: він сумнівається в прозорості приватного капіталу, виділеного на будівництво, та підкреслює зв'язок донорів-олігархів з Кремлем. Третя — напряду пов'язана з попередньою — ідеологічна. Зісельс вважає, що базовий наратив меморіалу перетворює Україну мало не на суб'єкта Голокосту, й ігнорує роль комунізму в піднесенні нацизму в Європі» [53].

4.2. Результати контент-аналізу медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

Для контент-аналізу я взяла до уваги 96 новин з 27 квітня 2020 року по 16 травня 2021 рік з 4 новинних стрічок найбільш відвідуваних сайтів на 1 квітня 2021 року. 96 новин складаються з 20 новин — з <https://censor.net>, 19 новин — з <https://www.pravda.com.ua>, 38 новин — з <https://www.obozrevatel.com/ukr/> та 19 новин — зі <https://strana.ua>.

Категоріями аналізу стали основна тема новини, кому надано голос у тексті, які зображення було застосовано, про яких осіб з команди Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» йде мова, як часто журналісти зверталися до постаті Яни Барінової, чи згадували про ДАУ, а також я включила в аналіз суб'єктивну категорію — питання емоцій, які потенційно можуть

виникати при спогляданні зображень. Тема комеморації широко висвітлена, тому, на мою думку, в більшості випадків мені вдалося словесно передати саме ту емоцію, яку могло передавати фото.

З цієї частини аналізу можна зробити декілька висновків.

При використанні зображень медіа намагалися дотримуватися нейтральної позиції та здебільшого використовували зображення Пам'ятного знаку «Менора», що знаходиться в урочищі. На другому місці — застосування Пам'ятнику знищеним у Бабиному Яру дітям та зображення Іллі Хржановського. Цю ілюстрації у різних медіа часто можна було зустріти в контексті дискусій з приводу звинувачень у насильництві над немовлятами в фільмі ДАУ, які пізніше визнали безпідставними [87]. За таких прийомів медіа часто досягали формування **фреймів розпалювання медійної уваги**.

Найбільшого висвітлення отримала ситуація з призначенням Хржановського та проханням від культурної спільноти зняти його з позиції художнього директора. У контексті цих новин часто виникали фотографії влади: Володимира Зеленського, ВРУ, Віталія Кличко та інших. Крім неї, журналісти всіх чотирьох ресурсів згадували в тій чи іншій формі та різних подачах про російське фінансування Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр».

Наступна найпоширеніша тема <https://www.pravda.com.ua> та <https://www.obozrevatel.com> — поява додаткової підтримки в центрі. На мою думку, це моделює появу фрейму виправдання. Адже, і Німеччина, і «Яд Вашем», і Польща, і стенфордські вчені — всі провідні спеціалісти та експерти з комеморації ззовні підтримали інституцію, але не в середині країни. Звідси сформувався наступний фрейм — розбрату або розколу всередині локальної громади, а особливо єврейської. Та лише в єдиному ресурсі — <https://www.obozrevatel.com> — я зустріла матеріал про обґрунтування представником єврейської спільноти їхньої позиції проти меморіалу. З-поміж усіх 4 медіа на <https://www.obozrevatel.com> вийшов один матеріал з Йосипом Зісельсом.

У меншій частці (30%) репрезентовані повідомлення саме про проекти Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»: архівацію, проєкт «Імена», відкриття символічної синагоги, 3D модель Бабиного Яру тощо.

Ключові особи, які задіяні в створенні Бабиного Яру, та про яких йдеться у текстах: Ілля Хржановський, Максим Яковер, Павло Фукс, Натан Щаранський, Анна Фурман, Святослав Вакарчук — найбільш вживані імена. Лише на <https://censor.net> можна зустріти згадки про Олександра Ткаченка та дати відкриття меморіалу, і на жодному ресурсі не було згадано про Яну Барінову та роботу її команди.

На сайті <https://strana.ua> кількісно більше новин, пов'язаних з націоналістами, свастиками та праворадикалами, що, звичайно, відображає і так головну повістку, яку вже довго веде ресурс.

4.3. Семіологічний аналіз медійної репрезентації проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

Для свого аналізу я обрала 14 матеріалів, що стосуються проєкту Меморіального центру «Бабин Яр» та які найкраще ілюструють мою гіпотезу через семіологічний аналіз. За допомогою зображень, заголовків і підписів до фото (оскільки вони — теж частина зображення) я виділю основні знаки повідомлень, які транслюють медіа та розберу кожне за наступною схемою:

- 1) як відбулося представлення подій на денотативному і конотативному рівнях;
- 2) що в собі несуть зображення (денотативний і конотативний рівні);
- 3) про що говорять нам заголовки і підписи до фото (якщо вони є);
- 4) виділю, яку саме журналісти використовують з двох головних функцій вербального повідомлення щодо зображення — *закріплення* чи *зв'язування*;
- 5) а також позначу ідеологічну роль зображень до новин.

Я би хотіла почати з матеріалів з сайту <https://www.istpravda.com.ua> та їхнього матеріалу про чорнову концепцію — «Бабин Яр. Музей жахів режисера Хржановського» [35] — як один з найкрасномовніших у демонструванні того,

як працює система знаків. Заголовок статті уже підсилює в нас відчуття страху та зацікавленості одночасно, оскільки музей жахів створюється конкретною людиною, до якої вже сформоване небайдуже ставлення в аудиторії. Ілюстрації, що використані журналістами, з чорнової концепції меморіалу, підсилюють, але точно не можуть існувати без тексту, отже, тут ми спостерігаємо функцію зв'язування. Цікаво, що рівні зображень та текстів доволі денотативні, і цьому парадоксі й криється найбільший страх та емоційність, що формується в аудиторії. Через такий матеріал в аудиторії формується фрейм того, що у ХХІ сторіччі реально може з'явитися інституція, яка за методами нічим особливо не відрізнятиметься від концентраційного табору. У даному матеріалі я би ще окремо виділила фрейм невідомого — усе подано так, ніби нам уже варто боятися того, що ще не сталося з нами.

З цього ж сайту не можна не згадати про новину про «Люди Хржановського розпочали розкопки у Бабиному Яру» [56]. Хто всі ці люди та «почали розкопки» — навіть без зображень конотативно працюють на створення відчуття в аудиторії чогось моторошного. Скріншот з відео (напевно, з камер спостережень) слугує достатньо денотативним супроводом до тексту, але тим не менше підсилює і заголовок, і новину. Отже, виконує функцію закріплення, адже одне не існує без іншого.

Наступний текст з ресурсу <https://lb.ua> «Радянська людина Хржановського-Лозниці та колоніалізм» [54]. Заголовок, який уже задає імперський дискурс та створює фрейм відторгнення, підсилений цікавим зображенням — кадром з фільму «Ентузіазм. Симфонія Донбасу Дзиги Вертова». Обидва елементи підсилюють одне одного та працюють у режимі функції закріплення.

Далі до новини на сайті lb.ua та до слів про «емоційність» Іллі Хржановського [50]. Журналісти підібрали до заголовку аби його закріпити такого ж емоційного Іллю, який хапається за голову та неначе кричить. Якщо я просто подивлюсь на фото — я відчуваю роздратованість чоловіка, але разом із

заголовком мені стає більш зрозуміло, що саме я зараз маю відчути за ідеєю авторів повідомлення. Узагалі тут все одне одного підсилює, оскільки вимагає від читача найменших зусиль до розуміння тексту так, що його навіть можна повністю не читати.

У повідомленні ресурсу <https://strana.ua> «В Бабьем Яре откроют инсталляцию с расстрелянными колоннами» журналісти підбирають емоційно забарвлене слово — «расстрелянными» [75]. На денотативному рівні й означає те про, що повідомляється, та на конотативному — на цьому робиться неначе акцент з метою утримання емоції читача та викликати ще більш бурхливі. Зображення буквально відображає зміст новини і власне підсилює її, тому що показані на фото колони викликають ще більше заглиблення емоцій. Найбільше питань виникає при розгляді підпису до фото — «Объекты напоминают о загубленных душах». На перший погляд, наче все, як має бути, й доволі нейтрально звучить, та чомусь іконічно при останніх двох словах стан від новини ще більше пригнічується. Отже, фотографія і підпис до неї виконують функцію закріплення.

Наступна новина також з сайту <https://strana.ua>, стосується, в першу чергу, мовленнєвих знаків та повідомлень: «Свастика раскинулась на три этажа» [76]. Навіть те що ілюстрація доволі провокуюча не так може збити з читання новин, аніж підпис до неї. «Раскинулась» — емоційне слово, що відображає ставлення редакції до події. Інше питання — чи взагалі зараз варто писати про такі події новини, що дуже швидко помирають, чи варто осмислювати такі ситуації більш глибокими матеріалами. Очевидно, новина створена все-таки для підсилення емоційності у читачів. Усі значення в новині доволі денотативні й усе разом працює на закріплення, оскільки усе тут підсилює одне одного.

Новина з сайту <https://www.obozrevatel.com/ukr/> про «розбрат в Україні через “Бабин Яр”» [25]. Денотативним заголовком важко назвати, тому що буквально він помилковий з різних боків: не в усій Україні розбрат, чому вжили слово «розбрат», і він точно не стався тотально через «Бабин Яр». Зображення

підсилює його, та мене здивувала відсутність точного підпису до фото. Адже на ньому присутній Ілля Хржановський сколажований до фото Пам'ятника знищеним у Бабиному Яру дітям. Складається враження, що таким чином редакція хотіла нагадати про скандал з участю малолітніх дітей у зйомках фільму ДАУ. Функція усього в комплексі — зв'язування: легко уявити, щоб цей колаж працював окремо сам по собі, оскільки ми вже автоматично зчитуємо знаки, які він у собі несе.

Ще одне використання зображення з Пам'ятником знищеним у Бабиному Яру дітям у новині з заголовком «Хржановський не повинен працювати в Бабиному Яру — заява» [70]. Конотація фотографії очевидно така сама, як і в попередньому повідомленні: «не повинен працювати», адже вже був залучений до ряду скандалів, пов'язаних з не доцільними методами, які можуть відобразитися на комеморації. Зображення тут не працює саме по собі від тексту, тому можна визначити присутність функції закріплення.

У новині на сайті <https://texty.org.ua> буквально нам повідомляється про те, що в команді відбувся розкол, і дуже важлива частина її — в особі нідерландського історика — покинула [61]. Якщо розбирати конотативний рівень, то фраза «через дії керівництва» разом із підібраним головним зображенням з немовлям до новини, ми розуміємо, що історик пішов, можливо, через обвинувачення Іллі Хржановського — художнього директора «Бабиного Яру» — в катуванні дітей під час зйомок його фільму ДАУ. Зображення — кадр зі стрічки, по суті не має жодного відношення до Меморіального центру, але закріплює в читача враження того, що відбулося насилля над дитиною, через що й пішов історик. Розставляючи певні акценти медіа створює ефект зовсім іншої реальності, зумовленої тими культурними фреймами та кодами, якими послуговується сама редакція. Оперування до фільму ДАУ — найбільш скандального, пов'язаного з Хржановським — найчастіший аргумент медіа щодо створення ще одного фрейму критики «Бабин Яр».

Ще одним прикладом щодо творення смислів через фільм може стати текст від espreso.tv про «садистську схожість між фільмом і Меморіалом» [96]. Доволі специфічний колаж, де наче впала від смерті маленька статуя дівчинки між Хржановським і автором матеріалу. Символ на конотативному рівні ще раз відсилає нас до фільму ДАУ та звинувачень, які до речі пізніше були спростовані, в катуванні над дітьми. Матеріал підкреслює трагізм теми й звертає увагу до порівняння двох проєктів Хржановського з метою виявити, що все за що не візьметься режисер обов'язково буде просякнuto насиллям або садизмом.

Інший текст з сайту Суспільного знову про фільм [66]. У повідомленні присутній колаж з чотирьох кадрів з фільму та фото самого Іллі, на які наклали червоні плями, що самі по собі можна вважати символом крові чи смерті. Заголовок «Скандальний ДАУ: невідоме про кінопроєкт» — «невідоме» теж конотативно насторожує та лякає, наче є щось приховане, чого читач не баче чи про що ще не знає. Невідоме — скоріше за все страшне, і вербально, і візуально це підсилюють. Денотативне повідомлення лише додає фрейму трагізму (функція закріплення).

Хорошим прикладом зв'язування буде колаж та заголовок з новини сайту BIG KYIV, де і заголовок, і колаж з вирізаною фігурою з аудіовізуальної інсталяції до 79-их роковин трагедії, наводять одразу на негативну конотацію щодо «Бабиного Яру» [97]. Зображення поєднане з головними акторами ситуації — Хржановським та журналістом, якого стосується текст. Більше того — саме зображення наповнене денотативним текстом. Він буквальний і не працює без контексту колажу. Функція закріплення — матеріал насичений різноманітними елементами, що не працюють один без одного.

Схоже фото, але трохи інакше використали на zmina.info, де на фоні тих же фігур уже в більшій кількості стоїть та плаче представник єврейської громади [44]. Так буквальне повідомлення підсилили символом горя та сліз, але що ще більш важливо — у реальному часі. Фотографія — не просто колаж чи

вдало підібране старе фото, це реальний знімок прямо зараз з місця інсталяції, саме до цих роковин. Звичайно, відчуття реальності так само підсилює ефект сприйняття.

Доволі цікаво використали зображення й текст в матеріалі babel [68]. Видання поставило собі за мету розібратися з тим, що ж саме за конфлікт відбувається навколо Меморіалу та підсилили повідомлення доволі буквально зображенням підвішеного стану: чорно-білий колір, непевність, Ілля неначе стоїть і зараз щось скаже людям або зробить надважливу дію, з боку діти й дорослий чоловік моляться й сумують над смертю — усе це викликає в мене певну риторичну образу, яку я маю відчутти під час прочитання, незрозумілої події, з якою от прямо зараз журналіст видання babel мені допоможе розібратися. Мною керують, підводячи мене завчасно до заданої від початку мети самим автором матеріалу.

Конотатори, передані через символи смерті, тривоги, нагнітання в повідомленнях, описаних вище, сформували вже певну ідеологію та риторичну образу «Бабиного Яру». Отримавши негативний досвід після скандалу з фільмом ДАУ медіа підхопили хвилю про садизм і насилля й транслюють її через вербальні й невербальні образи. Для розуміння повної картини важливо не виключати того, що «Бабин Яр» сам створює і подає інформаційні приводи так, що журналістам часто є за що зачепитися та з чого почати формувати відповідні фрейми довкола проєктів центру.

Якщо говорити про рівні кодування та декодування в повідомленнях, то найуживанішим можна назвати домінуючий код, адже в більшості повідомлень аудиторія підтримує хвилю обурення, створену медійними засобами. Опозиційний код та код компромісу — на мою думку, вживані в контексті репрезентації комеморації Голокосту рівнозначно. Як і писав Голл, ми не можемо в контексті теми про меморіал слугувати лінійною рамкою — відправник-повідомлення-одержувач. Контекст ситуації вимагає більш глибокого аналізу знаків, фреймів і кодів, створених журналістами.

Отже, після семіологічного аналізу новинної підбірки, можна зробити висновок про формування медіа наступних фреймів: 1) **фрейм маніпулювання** в питаннях комеморації; 2) **фрейм упередженості**; 3) **фрейм агресії**; 4) фрейм **недовіри** до нового керівництва меморіалу; 5) **фрейм розколу** локальної громади; 6) **фрейм російського фінансування** та 7) **фрейм недовіри** до комеморації Голокосту. Такі рамки формують доволі однотайну позицію в аудиторії та підсилюють ще до відкриття самого меморіалу Голокосту стають базою для виникнення сумнівів з приводу експертності інституції в питанні комеморації.

ВИСНОВКИ

Під час роботи над дипломом мною було проаналізовано 96 новин методом контент-аналізу та 14 матеріалів — семіологічним аналізом. Базу становили інформаційні повідомлення з 27 квітня 2020 року по 16 травня 2021 рік з 4 новинних стрічок найбільш відвідуваних сайтів на 1 квітня 2021 року.

Відповідь на задане дослідницьке питання — як медіа репрезентують проблему комеморації Голокосту — була знайдена, та стає лише початком для подальшої дискусії про медійний аспект репрезентації питання комеморації.

Мною була виявлена залежність медіа від того, хто саме очолює організацію, який контекст утворюється навколо керівництва та звідки походить джерело фінансування. Як було зазначено мною вище: створені медіа фрейми частково стали віддзеркаленням настроїв у суспільстві з приводу ситуації навколо Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр».

На мою думку, робота оприявила наступні фрейми, сформовані журналістами:

- 1) фрейм маніпулювання;
- 2) фрейм упередженості;
- 3) фрейм агресії;
- 4) фрейм недовіри до нового керівництва меморіалу;
- 5) фрейм розколу локальної громади;
- 6) фрейм російського фінансування;
- 7) фрейм недовіри до комеморації Голокосту;
- 8) фрейм скандальності;
- 9) фрейм прицільної медійної уваги;
- 10) фрейм імерсивності.

Розглядаючи кожен з них окремо, варто відзначити формування в аудиторії не збалансованого ставлення до ситуації навколо Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», хоча й часом абсолютно виправдано. Деякі з

фреймів апелюють до емоційних факторів та керують сприйманням аудиторії тієї чи іншої події.

Моє дослідження додало нових знань в осмисленні медійної комеморації пам'яті Голокосту на прикладі діяльності конкретної інституції та осмисленні її задач. Результати дали мені зрозуміти, що я би хотіла розвинути цю тему в наступних наукових роботах, притримуватися шляху дослідження саме проєктів Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» та, можливо, зачепити не лише медійний аспект питання, а й культурологічний як доповнюючий.

Ключовою відповіддю на тему дослідження мого диплому я би хотіла, в першу чергу назвати, зміну фокусу самої інституції Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» за роки від початку її формування у 2015 році та до сьогоднішнього дня. Зміна полягає в тому, що від експертності керівника та глибини роботи команди з політикою пам'яті меморіал перейшов до високого рівня медійності художнього керівника центру, з яким пов'язані найбільша кількість цитованості в медіа та висока частота згадувань, позитивного, чи негативного відтінку. Моє дослідження знаходиться в площині суспільних інтересів, важливих не лише для України, але й для всього світу, саме тому цим підтверджується й актуальність предмету.

Загалом найбільше уваги за встановленні хронологічні рамки питанню Комеморації та «Бабиного Яру» присвятив <https://www.obozrevatel.com/ukr/>, на наступному місці — <https://strana.ua>, а на останньому — <https://censor.net>. <https://censor.net> за контент-аналізом виявив, напевне, найменшу зацікавленість і найбільшу відстороненість у питання теми комеморації. Основна їхня лінія в питанні «Бабиного Яру» — розказати, про що заявив міністр культури Олександр Ткаченко. <https://strana.ua> й надалі в 2 новинах з 10 утверджувалася на позиціях з точки зору нацистської повістки: свастики, правий сектор, праворадикали, ОУН, націоналісти тощо.

<https://www.pravda.com.ua>, на мою думку, варто виділити окремо, навіть через відкрито несхвальне ставлення до меморіалу сайтом

<https://www.istpravda.com.ua>, УП були одними з тих, хто всіляко підтримував Іллю Хржановського: це було єдине медіа, яке написало про спростування інформації про насильницькі дії над дітьми при зйомках ДАУ. Коли ситуація тільки проголошувалася та від спільноти практично з усіх медійних майданчиків звучали прохання звільнити режисера, опісля спростування про це практично ніхто не написав.

У результаті контент-аналізу я також змогла скласти список найбільш згадуваних осіб при цитуванні або просто посиланні на когось. Цікаво, що серед кількісної переваги політичних діячів, практично в жодному медіа не було виявлено згадок про концепції та смислоутворення колишньої виконавчої директорки Яни Барінової та її команди. Крім цього, переважно медіа використовують давно знайомі символи Яру для більшості аудиторії та самих себе, навіть складається враження, що така тенденція сформована не глибоким зануренням журналістів у тему.

Окремої уваги заслуговує семіологічний аналіз, при якому я виявила часте медійне викривлення зображень, маніпуляції у підписах та використання тих чи інших не відповідних фото до основної теми повідомлення. В першу чергу, такі дії направлені на коригування емоцій та створення певного настрою, навіть доволі суб'єктивного, в аудиторії. По-друге, часто зображення слугували закріпленням до заголовку, та важко було б уявити подібні ілюстрації окремо існуючими від тексту новини. Можна зробити висновок, що медіа намагалися досягти високого рівню клікабельності. Саме тому, виділяється фрейм скандальності довкола ситуації Меморіального центру «Бабин Яр», який умисно та ні формується медіа.

Повертаючись до контент-аналізу, потрібно відзначити часте використання емоційно-зabarвлених слів, таких як: скандал, насильство, розбили, розбрат, жертва, розстріли тощо. Звичайно, в деяких контекстах вживання певних слів абсолютно виправдане, та багато з них були використані з метою, щоб вразити та захопити аудиторію.

Останній аспект контент-аналізу, про який варто згадати, — встановлення того, що медіа часто аргументують ти чи інші критичні позиції з приводу Іллі Хржановського фільмом ДАУ. Постійне порівняння двох проєктів апелює до прагнення створити фрейм скандалу довкола меморіалу. Як слушно зазначає Козленко про ще один аспект, що «Україна у створенні меморіалу виступає в типово колоніальній ролі, втрачаючи будь-яку суб'єктність. Постколоніальна свідомість політичної еліти дозволяє проєкту російських олігархів не лише відбутись, але також отримати підтримку, більшу за ту, що отримує заявлений державний проєкт комеморації» [53]. Отже, питання комеморації взагалі відступає на другий план, за контексту, що створений зараз навколо меморіалу.

Кваліфікаційна робота дала змогу прослідкувати, якими словами, зображеннями, смислами та джерелами наповнюють новини про комеморацію Голокосту українські медіа. Загалом, можна прийти до висновку, що часто медіа, або продовжують через питання комеморації транслювати власну позицію та знаходити в питання Голокосту схожі кути зору, або займають сторону Меморіального центру, або повністю її критикують. Якщо за Голлом циркуляція повідомлень набуває пізніше дискурсивної форми, то можна говорити про створення дискурсу Бабиного Яру та можливістю більш глибоко дослідити це питання.

Загалом, я змогла вивчити питання медійного аспекту комеморації набагато глибоше та виявити, що існує широке поле для досліджень цього аспекту, оскільки воно доволі неактивно представлене в дослідницькому полі саме з медійної точки зору. Базою мого дослідження, якщо не брати до уваги теоретичну та методологічну частини, я би хотіла назвати роботи Оксани Довгополової, Юлії Юрчук, Яни Барінової та Франка Гордійка. Перелічені дослідники займаються питаннями політики пам'яті, комеморації, зокрема зосереджуючи свій фокус на тому, що стосується Голокосту та Голодомору.

У подальших дослідженнях професійна спільнота може залучати моє дослідження, як таке, що вже частково оприявило певні фрейми, сформовані

медіа в межах медійної репрезентації Голокосту. Також залучати емпіричні дані, що були зібрані мною, та аналізувати створення нових фреймів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Assmann, A. (2010). 'The Holocaust – a Global Memory? Extensions and Limits of a New Memory Community' in *Memory in a Global Age: Discourses, Practices and Trajectories*. Houndmills: Palgrave Macmillan. 97–117.
2. Assmann, J. (2011). 'Communicative and Cultural Memory,' in Meusburger, P., Heffernan, M. and Wunder, E. (eds.) *Cultural Memories: The Geographical Point of View*. Dordrecht: Springer Netherlands. 15–27.
3. Babyn Yar Virtual Memory | Sensorama [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/watch/?v=860542864421785>.
4. Benjamin W. *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction* [Електронний ресурс] / WALTER BENJAMIN // Schocken Books. – 1935. – Режим доступу до ресурсу: <https://web.mit.edu/allanmc/www/benjamin.pdf>.
5. Berger J., 'Ways of seeing', 1972, Penguin books, 166 p.
6. D'Angelo P. *Strategy and Issue Framing: An Exploratory Analysis of Topics and Frames in Campaign 2004 Print News* [Електронний ресурс] / Paul D'Angelo – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/271759696_Strategy_and_Issue_Framing_An_Exploratory_Analysis_of_Topics_and_Frames_in_Campaign_2004_Print_News.
7. Dawidowicz Lucy S., 'The War Against the Jews, 1933–1945', 2010, Open Road Media, 806 p.
8. Dempsey P. *Babi-Yar: a jewish catastrophe* / Patrick Dempsey., 2005. – 152 p.
9. Entman R. *Framing: Toward clarification of a fractured paradigm* [Електронний ресурс] / Robert Entman // *Journal of Communication*. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2018/POL256/um/Entman_1993_FramingTowardclarificationOfAFracturedParadigm.pdf.

10. Erll, A. (2008). 'Literature, Film, and the Mediality of Cultural Memory' in Erll, A. and Nünning, A. (eds.) *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin: De Gruyter. 389–399.
11. Erll, A. (2012), 'War, Film and Collective Memory: Plurimedial Constellations.' *Journal of Scandinavian Cinema*, 2(3), 231–235.
12. Erll A. *Memory in Culture* / Astrid Erll., 2011. – (Palgrave Macmillan Memory Studies).
13. Erll. A. and Conrad, S. (2010). *Memory in a Global Age: Discourses, Practices and Trajectories*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
14. Framing Theory [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.communicationstudies.com/communication-theories/framing-theory>.
15. Friedlander S. *Probing the limits of representation: Nazism and the «final solution»*. — Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992. – 416 p.
16. Gamson W. *Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach* [Электронный ресурс] / W. Gamson, A. Modigliani – Режим доступа до ресурсу: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/229213?journalCode=ajs>.
17. Goffman E. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience* [Электронный ресурс] / Erving Goffman // 1986 – Режим доступа до ресурсу: <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/SOC571E/um/E.Goffman-FrameAnalysis.pdf>.
18. Grimm, J. (2015), 'Value orientation and national identity in Russia: A media effect study on the Holocaust documentary "Night and Fog"', *Central European Journal of Communication*, Vol. 1, pp. 37-62.
19. Grimm, J. (2012), 'Multidimensionale Geschichtsvermittlung. Ein theoretischmethodisches Konzept zur Untersuchung von Medienwirkungen auf der Basis mediatisierter historischer Stoffe', *Medien & Zeit*, no.3, pp. 30–54.

20. Hall S. Encoding and Decoding [Електронний ресурс] / Stuart Hall // 1980 – Режим доступу до ресурсу:
<https://spstudentenhancement.files.wordpress.com/2015/03/stuart-hall-1980.pdf>.
21. Himka J-P., ‘The Reception of the Holocaust in Postcommunist Ukraine’, 2013, 626-661 p. [Електронний ресурс]:
https://www.academia.edu/3847202/The_Reception_of_the_Holocaust_in_Postcommunist_Ukraine (Дата звернення: 6.03.2021).
22. Hordijk F., ‘Mapping the Holodomor Complex. Victimization, Sacralization and Demonization in the Memory Wars’, 2018, [Електронний ресурс]:
<https://ninum.uit.no/bitstream/handle/10037/13520/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Дата звернення: 17.02.2021).
23. Kansteiner W., ‘Transnational Holocaust Memory, Digital Culture and the End of Reception Studies’, 2017, 305-336 p. [Електронний ресурс]:
https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/38130/9789004352353_webready_content_text.pdf?sequence=1#page=320 (Дата звернення: 15.02.2021).
24. LaCapra, D. Writing History, Writing Trauma, 2001. Див. також: Dominick LaCapra. Representing the Holocaust: History, Theory, Trauma. 1994.
25. Le Monde: «Бабин Яр» – проєкт меморіалу, що викликав розбрат в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://news.obozrevatel.com/ukr/society/le-monde-babin-yar-proekt-memorialu-scho-viklikav-rozbrat-v-ukraini.htm>.
26. Magocsi, Paul Robert (1996). A History of Ukraine. University of Toronto Press. p. 633. [Електронний ресурс]:
<https://web.archive.org/web/20170206105116/https://books.google.ca/books?id=t124cP06gg0C&printsec=frontcover#v=onepage&q=3%2C000%2C000&f=false>

27. Makhortykh M., 'Framing the Holocaust Online: Memory of the Babi Yar Massacres on Wikipedia', 2018. [Электронный ресурс]:
https://www.researchgate.net/profile/Mykola-Makhortykh/publication/325793209_Framing_the_Holocaust_Online_Memory_of_the_Babi_Yar_Massacres_on_Wikipedia/links/5b23fa09a6fdcc697466772d/Framing-the-Holocaust-Online-Memory-of-the-Babi-Yar-Massacres-on-Wikipedia.pdf (Дата звернення: 17.02.2021).
28. Mintz A. 'Popular Culture and the Shaping of Holocaust Memory in America', 2001. [Электронный ресурс]:
https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=-NYHCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Holocaust+memory&ots=3WEzO-ENXm&sig=pc4QqtUCuG5x6Ml0oYx9aY2ZYso&redir_esc=y#v=onepage&q=Holocaust%20memory&f=false (Дата звернення: 6.03.2021).
29. Recommendations for Teaching and Learning about the Holocaust, 2019. – 57 с.
30. Speed J. News about News [Электронный ресурс] / John Speed – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1080/00947679.2001.12062572>.
31. Spinney L. 'How Facebook, fake news and friends are warping your memory', 4 p. [Электронный ресурс]:
https://www.nature.com/news/polopoly_fs/1.21596!/menu/main/topColumns/topLeftColumn/pdf/543168a.pdf (Дата звернення: 2.03.2021).
32. Tankard J. The Empirical Approach to the Study of Media Framing [Электронный ресурс] / James Tankard – Режим доступа до ресурсу: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781410605689-12/empirical-approach-study-media-framing-james-tankard-jr>.
33. Vreese C. News framing: Theory and typology [Электронный ресурс] / Claes H. de Vreese – Режим доступа до ресурсу: <https://www.researchgate.net/profile/Claes-De-Vreese/publication/250888488>

[News_Framing_Theory_and_Typology/links/55dcea7408aeb41644aecf7c/News-Framing-Theory-and-Typology.pdf](https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/04/27/157398/).

34. Yurchuk Y., 'The Nexus Between Cultural Trauma, Collective Memory and Social Trust: A Glass Half-Full, Half-Empty or Shattered. The Case of post-1991 Ukraine' ['Painful pasts and useful memories remembering and forgetting in Europe'], 73-86 p. (Дата звернення: 17.02.2021).
35. Бабин Яр. Музей жахів режисера Хржановського [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/04/27/157398/>.
36. Баздирєва А. «Путівники бачення. Берджер 50 років потому» [Електронний ресурс] / Ася Баздирєва. – 2021. – Режим доступу до ресурсу:
<https://supportyourart.com/columns/putivnyky-bachennya-berdzher-50-rokiv-potomu/>.
37. Бураковський О. Бабин Яр – за три роки до 70-річчя трагедії Голокосту [Електронний ресурс] / Українська правда. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2008/05/15/3438673/>.
38. Буцикіна Є. «Оксана Довгополова: путешествия по слоям памяти/амнезии», [Електронний ресурс] / Євгенія Буцикіна // 2019 – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/11917.html>.
39. «Виключіть мікрофон», «російські пропагандисти» — як керівництво Меморіального Центру «Бабин Яр» погрожувало за незручні питання Іллі Хржановському [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://bigkyiv.com.ua/vyklyuchit-mikrofon-rosijski-propagandysty-yak-kerivnytstvo-memorialnogo-tsentru-babyn-yar-pogrozhuvalo-za-nezruchni-pytannya-illi-hrzhanovskomu/amp/>.
40. Геча О. Пам'ять про Бабин Яр: загальнолюдський та персональний вимір (на прикладі родини Рабіновичів) [Електронний ресурс] / Олена Геча //

Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:

<https://vspu.net/nzhist/index.php/nzhist/article/view/594/588>.

41. Глава Офісу Президента і Прем'єр-міністр відкрили у Бабиному Яру символічну синагогу Меморіального центру Голокосту [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу:

<https://babynyar.org/ua/news/355/hlava-ofisu-prezydenta-i-premier-ministr-vidkryly-u-babynomu-yaru-symvolichnu-synahohu-memorialnoho-tsentru-holokostu>.

42. Гонський В. Голодомор у Києві [Електронний ресурс] / Володимир Гонський. – 2008. – Режим доступу до ресурсу:

https://zn.ua/ukr/SOCIUM/golodomor_u_kievi.html.

43. Грім Ю., Різун В. В., Енцмінгер А., Гаврилець Ю. Д., Тукаєв С. В., Хилько М. М., Носова Б. М., «Меморіальна культура в Україні у контексті медіасприйняття історичних проблем (на матеріалі документалістики про Голокост та Голодомор)» / [Current issues of mass communication](#). - 2016. - Issue 20. - С. 8-22. - [Електронний ресурс]:

http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=apmk_2016_20_3 (Дата звернення: 3.03.2021).

44. День жертв Бабиного Яру: як в Україні увічнюють пам'ять про трагедію [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://zmina.info/articles/den-zhertv-babynogo-yaru-yak-v-ukrayini-uvikovichnyut-pamyat-pro-tragediyu/>.

45. Довгополова О. «Розриви» колективної пам'яті: проблематика виявлення та лікування // Україна модерна. – 2019, № 26, с. 141-161.

46. Довгополова О. Територія нашої відповідальності: Бабин яр та сучасна історична пам'ять в Україні [Електронний ресурс] / Оксана Довгополова.

- 2017. – Режим доступу до ресурсу:
<http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/12790>.
47. Довгополова О. Эффект присутствия в прошлом: разговор об иммерсии в коммеморативных проектах. [Електронний ресурс] / О. Довгополова, К. Ліпатов – Режим доступу до ресурсу:
<https://supportyourart.com/conversations/rozmova-pro-mynule/>.
48. Заява БФ Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр» [Електронний ресурс] // 22.04.2020 – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.facebook.com/babynyar.memorial/posts/939423543155282>.
49. Заява Наукової Ради Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», травень 2020 [Електронний ресурс]. – 1205. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.facebook.com/babynyar.memorial/posts/953627518401551>.
50. «Звинувачення на адресу Іллі Хржановського ґрунтуються на емоціях», — Меморіальний центр «Бабин Яр» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://lb.ua/culture/2020/04/22/455939_obvineniya_adres_ili_hrzhanovskogo.html.
51. Иванов В. Ф. Вибір категорій контент-аналізу і проблема вибірки дослідження / Иванов В. Ф. // Institute of journalism Scientific notes. – 2016. – С. 29–33.
52. Ілля Хржановський: «Ніхто не знає, як би повів себе у той час. Не знає, хто виявиться німцем, хто — євреєм, хто — українцем» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://lb.ua/news/2020/05/10/457085_ilya_hrzhanovskiy_nikto_znaet.html.
53. Козленко І. Тоталітарний довгобуд: Бабин Яр, «Дау» і колоніальні травми [Електронний ресурс] / Іван Козленко. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:
https://lb.ua/culture/2020/04/16/455274_totalitarniy_dovgobud_babin_yar.html

54. Козленко І. Радянська людина Хржановського-Лозниці та колоніалізм [Електронний ресурс] / Іван Козленко – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/culture/2020/05/14/457239_radyanska_lyudina.html.
55. Коник А., «Історична пам'ять» та «політика пам'яті» в епоху медіакультури». Вісник Львівського університету. Львів, 2009. Вип. 32. С. 153–163. [Електронний ресурс]: http://prima.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk32/Visnyk32_P2_03_Konyk.pdf (Дата звернення: 1.03.2021).
56. Люди Хржановського розпочали розкопки у Бабиному Яру [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/12/25/158734/>.
57. Меморіальний центру жертв Голокосту «Бабин Яр»: плани і наміри [Електронний ресурс] // 2016 – Режим доступу до ресурсу: <http://prostir.museum/ua/post/38005>.
58. Мінк Ж., «Геополітика, примирення та ігри з минулим: на шляху до нової пояснювальної парадигми колективної пам'яті». 63-77 стр. [Електронний ресурс]: https://uamoderna.com/images/archiv/15/4_UM_15_PolitykaPamiati_Mink.pdf (Дата звернення: 3.03.2021).
59. Молгамова Л. Фреймова модель імені концепту death [Електронний ресурс] / Л. Молгамова // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки. 2020. № 1 (19). – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/3127/1/30.pdf>.
60. Музей «Бабин Яр». Відкритий лист-застереження українських істориків [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2017/03/28/149652/>.
61. Нідерландський історик через дії нового керівництва відмовився публічно підтримувати проект «Бабин яр» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://texty.org.ua/fragments/100825/niderlandskyj-istoryk-cherez-skandal-iz-torturamy-vidmovyvsya-publichno-pidtrymuvaty-babyn-yar/>.

62. Пірог І. «Логіка VS. емоції: концептуалізація аргументації у німецькому медіадискурсі» [Електронний ресурс] / І. Пірог – Режим доступу до ресурсу:
[http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8655/Sammel%0Bmonographie%20Konzepte%20und%20Kontraste%20\(Text\).pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=355](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8655/Sammel%0Bmonographie%20Konzepte%20und%20Kontraste%20(Text).pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=355).
63. Правда І. Директор центру «Бабин Яр»: «Перед нами не стоїть завдання зламати ситуацію через коліно» [Електронний ресурс] / Історична Правда. – 2017. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.istpravda.com.ua/articles/2017/04/18/149697/>.
64. Причиненко А. Ю. Бірмінгемська школа культурних досліджень: модель кодування/декодування Стюарта Холла [Електронний ресурс] / Причиненко А. Ю. – Режим доступу до ресурсу:
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3764/Prychynenko_%20Birminhemska_shkola.pdf.
65. Семивол К. Фрейми в сюжетах ТСН телеканалу «1+1» про спеціальну моніторингову місію ОБСЄ в Україні [Електронний ресурс] / Катерина Семивол // 2017 – Режим доступу до ресурсу:
https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/student_nauka/2017-2018/roboty_peremozhciv/vsesvit-17.pdf.
66. Скандальний «Дау»: невідоме про кінопроект Іллі Хржановського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://suspilne.media/amp/30737-skandalnij-dau-nevidome-pro-kinoproekt-illi-hrzanovskogo/>.
67. Скандальний Хржановський про зґвалтування буфетниці пляшкою в «Дау»: це гра! [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://news.obozrevatel.com/ukr/society/skandalnij-hrzhanovskij-pro-zvaltuva-nnya-bufetnitsi-plyashkoyu-v-dau-tse-gra.htm>.

68. Усі сваряться через проєкт меморіалу «Бабин Яр». Що там планують побудувати та чому пішла попередня команда? «Бабель» поговорив з усіма сторонами конфлікту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://babel.ua/texts/42631-usi-svaryatsya-cherez-proyekt-memorialu-babin-yar-shcho-tam-planuyut-pobuduvati-ta-chomu-pishla-poperednya-komanda-babel-pogovoriv-z-usima-storonami-konfliktu>.

69. Харитоненко О. Висвітлення поняття фрейму як засобу інтерпретації та маніпулювання в навчальних курсах медіаграмотності [Електронний ресурс] / О. Харитоненко // «Молодий вчений». – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/9.1/33.pdf>.

70. Хржановський не повинен працювати в Бабиному Яру - заява [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.istpravda.com.ua/short/2020/04/30/157419/>.

71. Юрчук Ю. БАБИН ЯР: ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ І ПОЧИНАЄТЬСЯ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ? [Електронний ресурс] / Юлія Юрчук. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.korydor.in.ua/ua/stories/babyn-iar-de-zakinchietsia-reprezentatsiia-i-pochynaietsia-vidpovidalnist.html>. (Дата звернення: 17.02.2021).

72. Юськів Б. Контент-аналіз. Історія розвитку і світовий досвід [Електронний ресурс] / Богдан Юськів – Режим доступу до ресурсу:

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/15969>.

73. 29 вересня на території Бабиного Яру відкриють аудіосвітлову інсталяцію, присвячену 79-м роковинам трагедії [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:

<https://babynyar.org/ua/news/1726/29-veresna-na-teritorii-babinogo-aru-vidkriut-audio-svitovu-instalaciu-prisvacenu-79-m-rokovinam-tragedii>.

74. Вахштайн В. Фрейм-анализ как политическая теория [Электронный ресурс] / Виктор Вахштайн // 2013 – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/freym-analiz-kak-politicheskaya-teoriya/viewe> Г.
75. В Бабьем Яре откроют инсталляцию с расстрелянными колоннами [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://kiev.strana.ua/292198-v-babjuem-jaru-k-hodovshchine-kholokosta-otkr> oetsja-audio-svetovaja-installjatsija.html.
76. В Киеве на недострое у Бабьего Яра появилась огромная свастика. Фото [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://strana.ua/news/289661-v-kieve-na-nedostroe-u-babeho-jara-narisovali-s> vastiku-v-tri-etazha.html.
77. Волинський Л. Н. Жизнь и творчество [Электронный ресурс] / Леонід Наумович Волинський – Режим доступа до ресурсу: <http://zwinger.it>.
78. Волохович А. ТЕОРИЯ ФРЕЙМОВ [Электронный ресурс] / А. Волохович – Режим доступа до ресурсу: https://thewallmagazine.ru/frame/#_ftnref5.
79. Бадьйор Д. Яна Барінова: «Не можна плутати меморіалізацію і маркетинг. Меморіалізація — це глибоке буріння» [Электронный ресурс] / Дарія Бадьйор. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: https://lb.ua/culture/2020/04/28/456334_yana_barinova_nelzya_putat.html.
80. Varinova Y., ‘Babi Yar’ in contemporary memory politics: philosophical and theoretical aspects / [Электронный ресурс]/ Yana Varinova // Докса. - 2017. - Вип. 1. - С. 198-206. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/doksa_2017_1_17
81. Барт Р., Избранные работы: Семиотика: Поэтика: Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. — М.: Прогресс, 1989—616 с. (Дата звернення: лютий-березень 2021).
82. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. - М., 1994 - С. 297-318.

83. Барт, Р., Camera Lucida. Комментарии к фотографии/ Ролан Барт. — М.: ООО «Ад Марингем Пресс», 2016. — 192 с.
84. Гордон Л. ««Музей Холокоста — это не комната или лабиринт ужасов»»: Людмила Гордон и Вадим Алцкан о мемориальных музеях» [Электронный ресурс] / Людмила Гордон. — 2020. — Режим доступа до ресурсу: <https://supportyourart.com/conversations/about-memorial-museums/>.
85. Гун, Г. Е. Процессы мемориализации в современной культуре / Г. Е. Гун // Вестник культуры и искусств. — 2018. — No 2 (54). — С. 46–52.
86. Гримм Ю., Ризун В.В., Энцимингер А., Гаврилец Ю.Д., Тукаев С.В., Хилько М.Н., Носова Б.Н. Мемориальная культура в Украине в контексте медиавосприятия исторических проблем (на материале документалистики о Холокосте и Голодоморе)/ [Электронный ресурс] — Режим доступа до ресурсу: http://comstudies.org/wp-content/uploads/2016/CIMC_2016_no20_pp08-22.pdf.
87. «Дау. Дегенерация»: насилие над младенцами не подтверждается, дело закрыто [Электронный ресурс] — Режим доступа до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/02/4/7282298/>.
88. Ермак и Шмыгаль стали главами комитета по развитию заповедника «Бабий Яр» [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/12/15/7277076/>.
89. Илья Хржановский: Я понимаю, как сделать «Бабий Яр» важным для мира [Электронный ресурс] — Режим доступа до ресурсу: <http://babiya.org.ua/?p=970>.
90. Кувшинова М. «Дау», гудбай! [Электронный ресурс] / Марія Кувшинова. — 2020. — Режим доступа до ресурсу: <https://kkbbd.com/2020/04/16/dau-goodbye/>.
91. Минский М. Фреймы для представления знаний/ М.Минский. — М.: Энергия, 1979. — 152 с.

92. Полуэктова-Кример К. Проблемы мемориализации Холокоста в искусстве, историографии и общественно-политическом дискурсе (на примере Израиля, Германии, США и Центральной Европы) [Электронный ресурс] / Ксения Полуэктова-Кример – Режим доступа до ресурсу: https://sefer.ru/rus/education/educational_programmes/Summer/krimer_2019.php.
93. «Право говорить о трагедии есть у людей, чьи предки здесь лежат». Зеркальное поле в Бабьем Яру [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://hromadske.ua/ru/posts/pravo-govorit-o-tragedii-est-u-lyudej-chi-predki-zdes-lezhat-zerkalnoe-pole-v-babem-yaru>.
94. Яноу Д. Фреймы политического: от фрейм-анализа к анализу фреймирования / Двора Яноу, Мерлинванн Хульст // Социологическое обозрение. Т.10. No 1–2, 2011. — С. 87–110.
95. Гриценко Г. ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ «ДОРОГОЖИЧІВ» НА «БАБИН ЯР» ЯК ПОЧАТОК ВИКРИВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ [Электронный ресурс] / Ганна Гриценко // Korydor. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/perejmenuvannia-dorohozhychiv-na-babyn-iar-iak-pochatok-vykryvlennia-istorychnoi-pam-iati.html>.
96. Що спільного між садистським фільмом ДАУ та Меморіалом «Бабин Яр» [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: https://espreso.tv/article/2020/04/26/scho_spilnogo_mizh_sadystskym_filmom_quotdauquot_ta_memorialom_quotbabyn_yarquot?amp.
97. «Виключіть мікрофон», «російські пропагандисти» — як керівництво Меморіального Центру «Бабин Яр» погрожувало за незручні питання Іллі Хржановському [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://bigkyiv.com.ua/vyklyuchit-mikrofon-rosijski-propagandysty-yak-kerivnytstvo-memorialnogo-tsentru-babyn-yar-pogrozhuvalo-za-nezruchni-pytannya-illi-hrzhanovskomu/amp/>.

98. Гриценко Г. Колоніальна мегаломанія Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» [Електронний ресурс] / Ганна Гриценко. – 2021. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.korydor.in.ua/ua/stories/kolonialna-mehalomania-memorialnoho-t-sentru-holokostu-babyn-iar.html>.

ДОДАТОК А**Категорії аналізу для онлайн-медіа:**

1. Основна тема новини щодо Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»
 - 1.1. Фінансування
 - 1.2. Розкол у громаді
 - 1.3. Співпраця з ізраїльським меморіалом «Яд Вашем»
 - 1.4. Кабмін і Меморіальний центр підписали меморандум про співпрацю
 - 1.5. День пам'яті жертв Бабиного Яру
 - 1.6. 3D модель Бабиного Яру
 - 1.7. Приєднання вчених до громади
 - 1.8. Відкриття символічної синагоги
 - 1.9. інше

2. Ключові особи, які задіяні в створенні Бабиного Яру, про яких йдеться у текстах
 - 2.1. Павло Фукс
 - 2.2. Натан Щаранський
 - 2.3. Ілля Хржановський
 - 2.4. Анна Фурман
 - 2.5. Святослав Вакарчук
 - 2.6. інші

3. Особи, яких цитують у новинах
 - 3.1. Йосип Зісельс
 - 3.2. Семен Глузман
 - 3.3. Ілля Хржановський
 - 3.4. Володимир Зеленський
 - 3.5. Віталій Кличко
 - 3.6. Яна Барінова
 - 3.7. Олександр Ткаченко
 - 3.8. інші

4. Які другорядні теми супроводжують основну тему новини
 - 4.1. Фільм ДАУ
 - 4.2. інше

5. Що або хто зображені на ілюстраціях до новин

- 5.1. Павло Фукс
- 5.2. Пам'ятний знак «Менора»
- 5.3. Пам'ятник знищеним у Бабиному Яру дітям та зображення Іллі Хржановського
- 5.5. Віталій Кличко
- 5.6. Володимир Зеленський
- 5.7. Символічна синагога
- 5.8. Свастика
- 5.9. інші

6. Чи присутній текст-пояснення до ілюстрації

- 7.1. Так
- 7.2. Ні

7. Які емоції потенційно викликають ілюстрації

- 7.1. Насмішка
- 7.2. Знущання
- 7.3. Вшанування пам'яті
- 7.4. Страх
- 7.5. Відразу
- 7.6. Обурення
- 7.7. Розпач
- 7.8. Інше

ДОДАТОК Б

	A	B	C	D	E
1	Слова-філтри	ЦЕНЗОР нет	Українська правда	OBOZREVATEL	strana.ua
2	Скандал	☐	☐	☒	☐
3	Розбрат	☐	☐	☒	☐
4	Жертва	☒	☒	☒	☐
5	Розстріляні	☒	☐	☐	☒
6	Свастика	☐	☐	☐	☒
7	Насильство	☐	☒	☐	☐
8	Інтерактив	☐	☐	☒	☐

	A	B	C	D	E	F
1	Кого цитують	Посада	ЦЕНЗОР нет	Українська правда	OBOZREVATEL	strana.ua
2	Ілля Хржановський	Художній керівник Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»	☒	☒	☒	☒
3	Йосип Зісельс	Голова найбільшої Асоціації єврейських громадських організацій та общин України	☐	☐	☒	☐
4	Яна Барінова	Колишня виконавча директорка Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»	☐	☒	☐	☐
5	Анна Фурман	Керівниця проекту «Імена»	☐	☐	☒	☐
6	Семен Глузман	Лікар-психіатр, колишній дисидент та політ'язень концтабору	☐	☐	☒	☐
7	Володимир Зеленський	Президент України	☒	☒	☒	☒
8	Андрій Єрмак	Голова ОП	☐	☒	☐	☒
9	Олександр Ткаченко	Міністр культури	☒	☒	☐	☐